

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Det ligger i generna”

- en studie om hur genus konstrueras samt hur genus kan ta form i förskolan

Richard Nilsson

”Inriktning/specialisering/LAU370”

Handledare: Niklas Hansson

Examinator: Ninni Trossholmen

Rapportnummer: VT10 1120 12

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: "Det ligger i generna" - en studie om hur genus konstrueras samt hur genus kan ta form i förskolan

Författare: Richard Nilsson

Termin och år: VT 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Niklas Hansson

Examinator: Ninni Trossholmen

Rapportnummer: VT10 1120 12

Nyckelord: Genus, medvetenhet, jämställdhet, kön

Sammanfattning:

Huvudsyftet med denna uppsats var att undersöka ett antal pedagogers inställning till genus samt hur de arbetar med genus och en eventuell genuspedagogik i den vardagliga verksamheten. Under uppsatsen har jag dessutom fördjupat mig i utvald litteratur och forskning kring genusbegreppet och hur jämställdhet och ett arbete kring detta kan ta form i förskola och skola. En del i mitt syfte är att försöka visa på likheter och skillnader mellan pedagogernas utsagor och vad litteraturen säger.

Mina frågeställningar under arbetet har varit:

Hur ser genuspedagogiken ut på de olika avdelningarna?

Hur anser pedagogerna att genus konstrueras? Hur förhåller sig deras syn till tidigare forskning och teorier?

Resultatet av de intervjuer som ligger till grund för resultatdelen visar att ingen av de två berörda avdelningarna arbetar med konkreta särskilda genusaktiviteter utan försöker att integrera ett jämställt synsätt i vardagen. Samtliga informanter upplever att det genusarbete som ska komma igång på förskolan går lite segt på grund av ointresse och ingen riktig gnista hos någon inblandad.

Efter att ha tagit del av litteratur och forskning är det min slutsats att en inom arbetslaget gemensam, bred kunskapsgrund kring ämnet genus och hur omedvetna handlingar kan upprätthålla icke jämställda maktstrukturer är viktiga delar för att ett arbete ska kunna startas upp, drivas och utvecklas. Jag upplever att risken för att fastna i en bild där samtliga inom verksamheten tror att densamma är jämställd är överhängande. Det är därför av största vikt att varje avdelning har en tydlig plan för hur kränkningar och andra orsaker till bristande jämställdhet kan motverkas och att dessa tydligt följs upp och utvärderas.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Förord

Jag vill inleda med att rikta ett varmt tack till samtliga som varit inblandade under processen för denna uppsats.

Tack till alla pedagoger som ställt upp på de intervjuer som ligger till grund för resultatdelen i denna uppsats.

Ett stort tack riktas även till min handledare Niklas Hansson som bistått med givande och utvecklande tips som tagit min text framåt under de senaste två månaderna.

Richard Nilsson
Göteborg, Maj 2010

GÖTEBORGS UNIVERSITET

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 INTRODUKTION OCH BAKGRUND	1
1.2 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNINGAR	2
1.2.1. Syfte	2
1.2.2 Frågeställningar	2
1.2.3. Avgränsningar	2
2. DISPOSITION	3
3. TIDIGARE FORSKNING & TEORETISK ANKNYTNING	4
3.1. KÖN OCH GENUS	4
3.1.1. <i>Kön vs. genus</i>	4
3.1.2. <i>Biologiskt eller socialt arv?</i>	4
3.1.3. <i>Genus över tid och rum</i>	5
3.1.4. <i>Hur konstrueras genus?</i>	5
3.1.5. <i>Sammanfattning</i>	6
3.2. JÄMSTÄLLDHET	7
3.2.1. <i>Jämställdhet & jämlikhet – Vad är skillnaden?</i>	7
3.2.3. <i>Kvalitativ och kvantitativ jämställdhet</i>	7
3.2.4. <i>Sammanfattning</i>	8
3.3. GENUSPEDAGOGIK – VÄGEN TILL JÄMSTÄLLDHET	8
3.3.1. <i>Jämställdhetsarbete i verksamheten</i>	8
3.3.2. <i>Elfte steget – vägen dit</i>	10
3.3.3. <i>”Förskolorna tittmyran och Björntomten”</i>	11
3.3.4. <i>Sammanfattning</i>	12
3.4. STYRDOKUMENT OCH OFFENTLIGA PUBLIKATIONER	12
3.4.1. <i>Offentliga publikationer</i>	12
3.4.2. <i>Styrdokument</i>	13
3.5. UPPSATSER	13
<i>Genusmedvetenhet i förskolans och skolans vardag</i>	13
<i>”Att en pojke kan leka med dockor, det är inte tokigt”</i>	14
3.6 VIKTIGA BEGREPP	14
3.6.1. <i>Kön</i>	14
3.6.2. <i>Genus</i>	14
3.6.3. <i>Jämställdhet</i>	14
3.6.4. <i>Genuspedagogik</i>	14
4. MATERIAL OCH METOD	15
4.1. KVALITATIVA OCH KVANTITATIVA METODER	15
4.2. INTERVJU SOM METOD – TEORETISK ANKNYTNING	15
4.3. MATERIALET I DETTA ARBETE	16
4.4. PRESENTATION AV INFORMANTER	16
4.4.1. <i>Pär</i>	17
4.4.2. <i>Alice</i>	17
4.4.3. <i>Maria</i>	17
4.4.4. <i>Gunilla</i>	17
4.4.5. <i>Johanna</i>	17
4.4.6. <i>Linda</i>	17
5. ETISKA HÄNSYNSTAGANDEN	18
6. RESULTATREDOVISNING	19
6.1. GENUS I DEN VARDAGLIGA VERKSAMHETEN	19
6.1.1. <i>Pedagogernas svar</i>	19
6.1.2. <i>Sammanfattning & Jämförelse</i>	21

GÖTEBORGS UNIVERSITET

6.2. HUR KONSTRUERAS GENUS?	23
6.2.1. Pedagogernas svar	23
6.2.2. Sammanfattning & Jämförelse	25
6.3 PÅGÅENDE FILMPROJEKT	26
6.3.1. Bakgrund och syfte	26
6.3.2. Planering & Uppföljning	26
6.3.3. Sammanfattning & jämförelse	27
7. SLUTDISKUSSION	28
7.1 DISKUSSION OCH ANALYS	28
7.2 EVENTUELL VIDARE FORSKNING	29
8. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA	30
8.1 OTRYCKTA KÄLLOR	30
8.1.1. Intervjuer	30
8.1.2. Internet	30
8.2 TRYCKTA KÄLLOR	30
8.2.1. Offentliga tryck	30
8.2.2. Uppsatser	30
8.2.3. Litteraturlista	31
8.3 BILAGOR	32
Bilaga 1	32
Bilaga 2	34

1. INLEDNING

1.1 INTRODUKTION OCH BAKGRUND

Under min utbildning till förskollärare på Göteborgs Universitet så har intresset för hur genus konstrueras och därmed formar oss människor vuxit sig starkare och starkare.

Statsvetaren Helena Josefson (2005) beskriver genus som ”det begrepp som används för att förstå och urskilja de sociala och kulturella faktorer som gör att tjejer och killar förväntas vara på ett visst sätt” (s 5).

Eftersom barn i Sverige spenderar en väldigt stor del av sina första år inom skolans olika verksamheter och därmed borde påverkas till stor del av både pedagogerna som personer men även den bild och föreställningar de sänder ut angående vad som är manligt och kvinnligt. Därför tycker jag att det vore intressant att skapa sig en klarare bild av hur ett antal pedagoger, i den första instansen: förskolan, tänker och resonerar kring begreppet genus det vill säga hur de anser att pojkar och flickor formas samt att låta dem delge hur genus tar form i den vardagliga verksamheten.

Enligt förskolans läroplan (Lpfö98) ska varje förskola bedriva ett arbete enligt följande:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsroller och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.

Lpfö98 s 4

Ovanstående citat visar klart och tydligt att varje pedagog i grund och botten ska bemöta alla barn på ett likvärdigt sätt oavsett kön. För att kunna göra detta, anser jag, att det som pedagog krävs en djupare bild av hur genus konstrueras och hur samhällets normer och invanda mönster påverkar oss som människor. Att dessutom ha en god bild av sitt eget beteende och förhållningssätt och hur dessa mottas och till viss del formar de människor man möter anser jag vara en vital del för att kunna driva/vara en del av ett jämställdhetsarbete.

Jag har under utbildningens gång, dels genom eget upplevda erfarenheter genom VFU (verksamhetsförlagd utbildning) samt via kurskamraters utsagor upplevt en slags tillbakadragenhet och ointresse vad gäller arbetet med genus. Jag ville därför, med hjälp av denna uppsats, försöka ta reda på vad detta beror på och dessutom, med hjälp av tidigare forskning inom området, försöka förstå pedagogernas inställning. I hopp om att skapa mig en förståelse har jag valt att, genom samtalsintervjuer, undersöka pedagogers inställning till och uppfattning om genus och hur deras genusarbete ser ut i den vardagliga verksamheten.

På den aktuella förskolan i fråga har pedagogerna nyligen filmat varandra ur ett genusperspektiv. De tillfällena var och en blivit/ska bli filmad ska sedan analyseras gemensamt i arbetslaget. Syftet har varit att belysa hur pedagogerna bemöter och förhåller sig till pojkar respektive flickor och eventuellt upptäcka skillnader i uppmärksamhet och tid kopplat till barnets könstillhörighet.

1.2 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNINGAR

1.2.1. SYFTE

Syftet med denna uppsats är att undersöka ett antal pedagogers inställning till och uppfattning om genus och jämföra dessa med vad olika teorier och forskning säger. Jag vill dessutom undersöka hur de två avdelningarna som förskolan består av arbetar med genus och jämställdhet i sitt vardagliga arbete.

Pedagogerna som intervjuats är verksamma vid en förskola utanför en större stad i Sverige. Förskolan är uppdelad i två avdelningar och kommer i arbetet att benämnas som avdelning grön och orange. Avdelning orange innefattar barn som är mellan 1-3 år och på avdelning grön är barnen mellan 3-6 år.

1.2.2 FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur ser genuspedagogiken/jämställdhetsarbetet ut på de olika avdelningarna?
- Hur anser pedagogerna att genus konstrueras? Hur förhåller sig deras syn till tidigare forskning och teorier?

1.2.3. AVGRÄNSNINGAR

Jag har valt att intervjua sex stycken pedagoger, både förskollärare och barnskötare. Jag är väl medveten om materialets begränsningar, dels för att jag känner samtliga informanter rätt väl och dels att antalet informanter gör det svårt, för att inte säga omöjligt, att dra några generella slutsatser.

Uppsatsen ämnar dock svara på vad utvald forskning och litteratur om genuspedagogik fram till idag säger, samt förmedla en bild av hur ett genusarbete kan ta form på en kommunal förskola.

2. DISPOSITION

Till att börja kommer texten att ta avstamp i för uppsatsen relevanta och viktiga begrepp och förhoppningsvis ge dig som läsare en mer klar bild över begreppet genus och hur detta konstrueras. Även områdena jämställdhet samt genuspedagogik kommer att belysas och du får som läsare ta del av olika teorier och forskning kring genus, jämställdhet och genuspedagogik.

Ovanstående avsnitt följs upp av en metod- och materialgenomgång. Här beskriver jag hur materialet till uppsatsen samlats in och bearbetats. Här finns även en diskussion kring kvantitativ och kvalitativ metod och jag ger en bild av arbetets kvalitativa inriktning och varför jag ansåg den passa bäst för min uppsats.

I resultatdelen som följer därefter presenteras resultatet från de intervjuer jag genomfört. Resultatet från dessa är indelade i olika teman som kopplas tillbaka till uppsatsens frågeställningar. Jag går igenom informanternas syn på hur genus konstrueras samt hur de arbetar med genus och jämställdhet i den vardagliga verksamheten. I detta avsnitt blandas citat från pedagogerna och dessa kopplas till vad forskning och teori säger. Varje tema avslutas sedan av en sammanfattning och jämförelse där syftet är att peka på likheter och skillnader mellan pedagogerna och avdelningarna i sig samt likheter och skillnader med vad forskning och litteratur säger.

I resultatdelen kommer även det pågående projekt som för närvarande äger rum på förskolan att presenteras kort. Projektet går ut på att samtliga pedagoger filmas i olika vardagssituationer. Detta material ska sedan analyseras för att se om pedagogerna gör någon skillnad i sitt bemötande vad gäller pojkar kontra flickor.

I den slutgiltiga diskussionsdelen knyter jag ihop arbetet och avslutar med tankar om hur en eventuell vidareutveckling av arbetet kunna gå till.

3. TIDIGARE FORSKNING & TEORETISK ANKNYTNING

I följande kapitel kommer jag att presentera vad utvald forskning och litteratur säger om bärande begrepp för uppsatsen. Det som kommer att behandlas är kön och genus, jämställdhet och genuspedagogik.

3.1. KÖN OCH GENUS

I detta avsnitt ska jag försöka beskriva hur forskningen ser på begreppen kön och genus. Vilka är skillnaderna mellan dessa två begrepp? Jag kommer även presentera forskares syn vad gäller biologiska och/eller sociala faktorer i skapandet av genus.

3.1.1. KÖN VS. GENUS

Vilka är då skillnaderna mellan begreppen kön och genus? Jämställdhetskonsult Kristina Henkel (2006), statsvetare med genusinriktning, beskriver skillnaden på följande sätt: ”Kön står för det biologiska könet och *genus* för det sociala könet. Med genus menas de egenskaper som samhället och vi människor som lever i samhället tillskriver olika människor beroende på deras biologiska kön” (s 14), och får stöd av en rad andra genusforskare. Bland annat uttrycker sig Helena Josefson (2005) med, i princip, samma ord: ”Genus är det begrepp som används för att förstå och urskilja de sociala och kulturella faktorer som gör att tjejer och killar förväntas vara på ett visst sätt” (s 5).

Även pedagogen Kajsa Svaleryd (2003) och samhällsdebattören Ingemar Gens (2002) delar bilden att det är förväntningar och ofta omedvetna handlingar från vuxna, knutna till barnets kön, som styr in barnen i fack bestämda av djupt rotade föreställningar av vad som är manligt respektive kvinnligt. Gens (2002) skriver: ”Det finns egentligen ingenting biologiskt som föranleder dagens uppdelning. Kön är till allra största delen en social egenskap och en produkt av förväntan” (s 8).

Josefson (2005) uttrycker följande ord kopplat till dessa föreställningar: ”Vi lär oss ett sätt att vara utifrån uppfattningar om vad tjejer ”bör” göra och vad killar ”bör” göra. Uppfattningar om kvinnligt och manligt bär vi med oss hela livet och de blir till en del av vår identitet” (s 13).

På hemsidan www.jamstallskola.se står det att läsa: ”Genus är ett nyckelbegrepp för att förstå hur ojämställdhet och jämställdhet uppstår. Genus kommer från det engelska ordet gender och betecknar det sociala och kulturella könet. Det innefattar de uppfattningar och föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt i samhället. Genus ger uttryck för för de värderingar, attityder och erfarenheter om kvinnor och män som finns i samhället (www.jamstallskola.se/vad-ar-jamstallldhet/genus-genusteori.shtml 10:43 2010-04-22).

3.1.2. BIOLOGISKT ELLER SOCIALT ARV?

Den forskning som försökt påvisa att biologiska skillnader ska ligga till grund för olika beteenden mellan pojkar och flickor tillbakavisas av Josefson (2005) då hon skriver: ”Trots att man gjort experiment kan biologin inte förklara skillnader mellan tjejers och killars beteenden och de olika förväntningar som finns på tjejer respektive killar. Tvärtom har forskningen funnit att skillnaderna i beteenden, uppfattningar och förmågor är mycket större inom gruppen killar respektive tjejer än mellan könen” (s 6).

Denna bild som anger att pojkar och flickor till största del skapas av förväntningar och bemötande ringas in på följande sätt av Henkel (2006) som skriver: ”Att flickor gillar rosa och att leka med dockor har alltså inte sin grund i rosa dockgener, på samma sätt som att

pojkar gillar blått och att leka med bilar inte beror på blåa bilgener” (s 17). Här anger författaren just förväntningar och den positiva bekräftelse som barn får från vuxna när de leker de lekar som ofta förväntas från vuxet håll att pojkar respektive flickor ska leka.

Men är det då viktigt att lägga kraft på huruvida det är biologiska skillnader eller förväntningar, bemötande m.m. som till största del formar oss människor?

John & von Sabljar (2009) uttrycker i sin bok att det i dagens samhälle är mindre viktigt vad som är knutet till den biologiska respektive det sociala arvet. De hänvisar till stenåldern och de referenser som brukar ges när skillnader mellan män och kvinnor pekats ut. Skillnader så som att männen jagade medan kvinnorna stannade hemma med barnen. De menar att i vårt nutida samhälle så är bägge könen ute och jagar. Något de påvisar med exemplet att kvinnor nu för tiden förvärvsarbetar samt att männen i större utsträckning stannar hemma med barnen. Författarna menar att den biologiska delen blir oviktig när man ser att både män och kvinnor behöver skaffa sig kunskaper inom vitt skilda områden (s 30).

3.1.3. GENUS ÖVER TID OCH RUM

Om biologiska skillnader skulle vara en så stor orsak till skillnader i beteende, uppfattningar och förmågor. Borde det inte se likadant ut över hela världen och genom alla tider?

På hemsidan www.jamstalldskola.se står följande: ”Genus är inte statistiskt utan förändras ständigt och ser olika ut i olika kulturer, tidsepoker och i olika delar av världen” (10:43 2010-04-22). Även Josefson (2005) behandlar detta ämne genom att påvisa att t.ex. ridning är något som anses oerhört manligt i Sydamerika, medan det i Sverige länge haft en stämpel som en typisk sysselsättning för tjejer. Senare påpekar samma författare att män under 1700-talet öppet kunde gråta och visa sina känslor, medan dagens man enligt rådande normer bör ”vara kontrollerad och hålla masken” (s 26).

Detta visar att den bild vi har av vad som är manligt och kvinnligt är föränderlig utifrån kultur, tid och rådande normer. Detta pekar också mot att de sociala möten och förväntningar som möter var och en har större del i formandet av personlighet än vad eventuella biologiska medfödda egenskaper och intressen gör. Josefson (2005) menar att uppdelningen mellan manligt och kvinnligt är godtycklig, eftersom hur vi ser på saken är tankekonstruktioner skapade av människan (s 15).

3.1.4. HUR KONSTRUERAS GENUS?

På www.jamstalldskola.se ges en bild av hur genus kan konstrueras enligt följande: ”Genus ger uttryck för för de värderingar, attityder och erfarenheter om kvinnor och män som finns i samhället. Att beteckna rosa som en flickfärg och blått som en en pojkfärg är ett exempel på hur vi skapar genus” (www.jamstalldskola.se/vad-ar-jamstalldhet/genus-genusteori.shtml 10:43 2010-04-22).

Som tidigare sagt så sällar sig en rad forskare och författare till den uppfattning som menar att genus formar oss människor genom förväntningar, förhållningssätt och bemötande. Det borde alltså vara möjligt att forma jämställda individer som inte hålls tillbaka av sin könstillhörighet.

Helena Josefson (2005) har i sin bok med ett schackbräde (se bilaga 2.) där de olika rutorna innehåller intressen/aktiviteter som idag är knutna till män respektive kvinnor. De vita rutorna innehåller ”typiskt manliga aktiviteter” och de svarta rutorna ”typiskt kvinnliga”. Författaren pekar på att samhällets struktur är fullt med dessa inrutade normer för män och kvinnor och

att vi påverkas av dessa hela tiden, genom reklam, kläder, kultur med mera. Jag skulle föreslå att du går igenom brädet och se hur du tänker kring de olika aktiviteterna och om de enligt ditt sätt att se passar mer för det ena könet än det andra.

Kajsa Svaleryd (2003) citerar i sin bok från två stycken dopkort. Ett riktat till flickor, ”Ett litet näpet flickebarn har påbörjat sitt liv. Så vacker som hon föddes, så vacker ska hon bli”, samt ett som är riktat till pojkar: ”Ett gossebarn har tagit klivet in i denna värld. Han har fått smak på livet och önskas lycka på sin färd” (s 24). Redan på ett så här tidigt stadium riktas olika förväntningar till de två könen genom tonen i de olika korten. Pojkar förväntas ta för sig och vara dominanta medan flickor förväntas vara gulliga, söta och lugna till sättet.

Varför finns det då skilda dopkort och varför lägger människor så stor vikt vid t.ex. vilket kön barnet ska få redan innan det är fött?

Henkel (2006) menar att det via denna typ av samtal börjar gro både omedvetna och medvetna förväntningar på barnen. Förväntningar som sedan speglar av sig i bemötandet gentemot barnet i fråga. Författaren hänvisar vidare till att kroppsspråk och det sätt man tilltalar barn skiljer sig åt, könsmässigt. Bland annat ger hon exempel på hur det hypotetiskt kan låta när barn anländer till förskolan. Här menar författaren att flickor ofta blir uppmärksammade för sina yttre attribut: kläder, hårspännen och dylikt. De lekar som presenteras för dem handlar ofta om omhändertagande eller traditionella hushållssysslor. Pojkar däremot, de tilltalas till skillnad från flickorna, vid namn. De vuxna lägger fram förslag på lekar utifrån vad de, precis som för flickorna, förväntas tycka om. Populära förslag kan därför vara: bilar, att gräva i sandlådan och så vidare. Att barnen snabbt uppfattar vad som förväntas av dem, genom positiv bekräftelse, är något författaren trycker på. Detta innebär på sikt att barnen riskerar fastna i fasta roller utifrån den bild de har av vad som är manligt respektive kvinnligt. Svaleryd (2003) skriver också om detta då hon menar att: ”Just i bemötandet och samspelet med andra människor formas barnets upplevelse om vad det innebär att vara flicka eller pojke”. (...) ”Utifrån de reaktioner och den respons barnen får från andra människor skapas tysta överenskommelser om vilka positioner barnet kan inta och vilka positioner som är lämpliga endast för pojkar respektive flickor” (s 24).

Svaleryd (2003) hänvisar till en kamrats experiment där hon under en sommar klädde sitt barn i könskodade kläder, ena dagen blått och andra dagen rosa. När hon sedan tillsammans med barnet köpte glass så styrdes mängden av färgen på barnets kläder. Var det blåa kläder tillsammans med bakvänd keps så fick barnet rikligt med glass med motiveringen: ”En sån här liten rackare vill väl ha mycket glass. Det behövs om man ska orka busa”, medan barnet, när det var klätt i rosa fick lite glass så hon inte riskerade att kladda ner sig (s 25).

Gens (2002) hänvisar till ett experiment (källa anges inte) som utfördes i USA under 1970-talet. Experimentet gick ut på att ljud av en, enligt försöksledaren, nyfödd pojke som grät spelades upp för 30 personer. Samtliga 30 personer menade att pojken grät för att han var arg. När samma experiment, dock med skillnaden att ljudet påstods komma från en flicka, genomfördes så svarade de 30 personerna att flickan grät för att hon var ledsen. Experimentet har även ägt rum i Oslo under 1990-talet, med samma resultat. Gens visar här, precis som tidigare nämnda forskare i detta kapitel, hur vuxna omedvetet och som på beställning behandlar och bemöter barn på olika sätt knutet till deras kön.

3.1.5. SAMMANFATTNING

Enligt den forskning och litteratur som presenterats ovan handlar genus om de förväntningar som sätts på oss människor kopplat till vårt biologiska kön. Det bidrar till att forma oss och begränsar oss ofta när det handlar om vad som är "tillåtet" att göra om du är kille eller tjej. Vad som är "tillåtet" skiftar över tid och rum och är knutet till den kontext och det samhälle du lever och verkar i. Dess normer och tysta kontrakt styr till viss del din vardag.

Det handlar att som pedagog i första hand bli medveten om sina egna föreställningar och hur barn styrs in i "färdiga mallar" via omedvetna handlingar från vuxet håll. Först då det finns en medvetenhet om sitt eget och fortsättningsvis andras bemötande och vad det gör med barnen och deras uppfattning om manligt och kvinnligt är ett genusarbete möjligt. Ett arbete som kräver ständig reflektion och prövning.

3.2. JÄMSTÄLLDHET

I följande avsnitt kommer jag att presentera begreppet jämställdhet och innebörden av det. Med anknytning till forskning och litteratur ska jag försöka ge dig som läsare en bild av begreppet och vad det innebär.

3.2.1. JÄMSTÄLLDHET & JÄMLIKHET – VAD ÄR SKILLNADEN?

Jämställdhet och jämlikhet är två begrepp som lätt kan blandas ihop, trots att begreppens innebörd skiljer sig åt en aning. Jämlikhet innefattar enligt filosofen Eva Mark (2007) "att alla människor har lika värde, skyldigheter och rättigheter" (s 13). Jämställdhet å andra sidan handlar, enligt författaren, om "jämlikhet mellan könen" (ibid s 13).

Henkels (2006) formulering är lite annorlunda, men har i grund och botten samma mening. Hon menar, precis som Eva Mark, att jämställdhet handlar om att du oavsett kön har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter som övriga människor. Jämlikhet ser Henkel som en "breddning av jämställdhetsbegreppet och innefattar även maktförhållanden som påverkas av etnicitet, sexualitet, religion och funktionshinder" (s 11).

3.2.3. KVALITATIV OCH KVANTITATIV JÄMSTÄLLDHET

Enligt Henkel (2006) har jämställdhet en *kvantitativ* och en *kvalitativ* innebörd. Kvantitativ innebär att antalet kvinnor respektive män som finns i olika organisationer undersöks. Kvalitativ å andra sidan "innebär att alla människor ska ha rätt till inflytande över sitt eget liv och att kunna påverka det utan att begränsas av föreställningar och förväntningar som baseras på könstillhörighet" (s 11). Författaren lägger senare till att "jämställdhet handlar om att bredda det sociala könet och vad vi medvetet men mestadels omedvetet förväntar oss av kvinnor, män, flickor och pojkar" (s 14). Även Eva Mark (2007) skriver om *kvantitativ* och *kvalitativ* jämställdhet och delar Henkels bild av dessa begrepp.

Josefson (2005) pekar på tre olika förklaringsmodeller som avser att visa varför vårt samhälle inte är jämställt. Den första modellen är *biologiska förklaringar*. Här pekar författaren på förklaringar som kan härledas ända tillbaks till 1700-talet. Dessa förklaringar menade att män och kvinnor var olika från födseln. Under senare tid, närmare bestämt 1900-talet har tester, med avsikt att upptäcka eventuella skillnader mellan könen, genomförts. Dessa tester har inte kunnat påvisa några medfödda skillnader mellan könen, dock upplevs kvinnor ha en mer utvecklad talförmåga. Något som lika gärna skulle kunna kopplas till att det kvinnliga könet är mer skolat inom detta område (s 84).

Den andra förklaringsmodellen är *könsroller som förklaring*. Här pekar författaren på hur killar och tjejer förhåller sig olika gentemot de förväntningar som ställs på dig beroende på vilket kön du tillhör. Dessa förväntningar präntas in väldigt tidigt, då flickor förväntas leka med dockor och pojkar med bilar. Denna förklaringsmodell har kritiserats då det, under 1970-talet, ansågs enkelt att bryta könsroller genom att byta leksaker mellan könen, dvs. ge pojkarna leksaker som ansågs vara för flickor och vice versa. Att det skulle vara så enkelt tror författaren idag inte och hänvisar till bland annat: djupt rotade samhällsstrukturer, språket m.m., som påverkar oss som människor. Denna förklaringsmodell används därför sällan i nutida forskning.

Den tredje förklaringsmodellen är *genus som förklaring*. Författaren pekar på att genus är ett system/en modell där kvinnor och män ges olika egenskaper baserat på deras kön. ”Denna organisation och kategorisering är inte given av naturen” (s.87-88). Fördelen med att använda genus som modell är att ”det sätter *relationen* mellan män och kvinnor i fokus, och att det för båda parter ojämna maktförhållandet synliggörs. Genom att använda genus som förklaring till ojämställdhet problematiserar man kvinnors och mäns olika villkor.

3.2.4. SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis kan begreppet jämställdhet sägas innefatta jämlika förhållanden mellan män och kvinnor (Mark, 2007). Det ska i denna uppsats inte blandas samman med begreppet jämlikhet som förutom jämlikhet mellan könen innefattar etnicitet, sexualitet, religion och funktionshinder (Henkel, 2006).

Jämställdhet kan delas in i en *kvalitativ* och *kvantitativ* kategori. Det kvantitativa innebär att könsfördelningen undersöks inom olika arbetsfält eller dylikt. Med kvalitativ menas att alla människor oavsett kön ska kunna påverka sitt liv och inte hållas tillbaka av detta i t.ex. sitt val av yrke (Henkel, 2006).

Idag lever vi i ett icke jämställt samhälle. Detta beror på en rad anledningar och olika förklaringsmodeller har under historien applicerats på detta faktum. Biologiska förklaringar ämnar förklara skillnader mellan könen med medfödda differenser, förutom de som syns om man jämför en kvinno- och en mans kropp. Könsroller som förklaring bottenar i att olika förväntningar planteras på dig utifrån din könstillhörighet. Detta liknar genus som förklaringsmodellen men denna går längre och belyser vad dessa förväntningar gör ur ett större perspektiv då det belyser hur makt mellan män och kvinnor skiljer sig åt.

Återigen handlar det om att som pedagog göra sig medveten om hur olika maktstrukturer fungerar och verkar i samhället. Det är viktigt att skapa sig en uppfattning om hur dessa kan bromsas upp och på sikt förhindras för att sedan kunna applicera sina kunskaper i sin egen verksamhet.

3.3. GENUSPEDAGOGIK – VÄGEN TILL JÄMSTÄLLDHET

I detta avsnitt presenteras olika förslag och modeller på hur genuspedagogik kan utformas och användas i verksamhetens vardag. Bland annat belyses även författarens syn på vad som är viktigt att tänka på för pedagoger som står inför ett jämställdhetsarbete.

3.3.1. JÄMSTÄLLDHETSARBETE I VERKSAMHETEN

Svaleryd (2003) presenterar sin bild av ett pedagogiskt arbete med inriktning på genusmedvetenhet och jämställdhet som mål med fyra utgångspunkter. Punkt ett handlar om att upptäcka sina, som pedagog, ståndpunkter inom ämnet. Det handlar om hur man bemöter

de barn och elever man möter på daglig basis samt utvärdera det material man använder. Punkt två riktar in sig på att varje skola ska ha en gemensam linje vad gäller uttryck som genus, kön, könsroller. Författaren trycker på att samtliga inblandade följer samma linje, dvs. att de har samma uppfattning om hur de ska förhålla sig. Punkt tre handlar om att för barnen skapa möjligheter så att de kan välja väg utifrån sina intressen och inte låsas vid det som förväntas av dem, kopplat till om de är pojke eller flicka. Med den sista och fjärde punkten pekar Svaleryd de metoder och det material som används. Här menar hon att det är viktigt att dessa ger båda könen likvärdiga chanser att delta och utvecklas (s 8-9).

Svaleryd (2003) trycker genom sin forskning på att dina egna föreställningar likväl som att se över miljön och dess material är viktiga delar i ett arbete med genus: "Genus i arbetet som pedagog handlar om en medvetenhet kring föreställningar och omedvetna förväntningar på de bägge könen" (...) "att arbeta medvetet med genusfrågor i pedagogisk praktik handlar om relationer, organisationen av tid, rum, material, bedömningsgrunder och maktförhållanden. Det handlar om att på ett medvetet sätt iaktta och reflektera över vardagliga händelser, att se samspelet mellan individer" (s 30-31).

Hur kan förskolor arbeta med jämställdhet och varför är det en viktig del?

Henkel (2006) menar följande: "Genom att arbeta på ett jämställt sätt kan alla barn få öva alla roller. Jämställdhet handlar inte om att flickor ska bli pojkar och pojkar flickor utan det handlar om att bredda båda könsrollerna" (s 21). Vidare menar samma författare att, med stöd av läroplanen, förskolan har ett ansvar "att bredda könsrollerna för både flickor och pojkar, ett ansvar att inte dela in barn i två olika fack som ses som varandras motsats och komplement" (s 27).

Förskolechefen tillika pedagogiska konsulten Kajsa Wahlström (2003) menar att: "Vi ingår alla, mer eller mindre omedvetet, i beteendemönster som styrs av våra könsroller och våra förväntningar på flickor och pojkar (s 10). Hon lyfter senare i boken fram följande uttalande: "Vi pedagoger har chansen att sätta en ny norm som tillåter flickor och pojkar att växa in i breda sociala roller" (s 36).

Svaleryd (2003) diskuterar begreppet jämställdhet på bland annat följande sätt: "Jämställdhet är i högsta grad en kunskapsfråga. Kunskaperna ger möjlighet att synliggöra de könsmönster vi möter men också själva upprätthåller i vår vardag" (s 33). Det handlar, med stöd av dessa ord, om att som pedagog göra sig själv medveten om hur hög grad jämställdhet har i skolans verksamhet och att för egen del bli så pass medveten om sina egna föreställningar och förhållningssätt och genom detta utveckla sitt eget bemötande gentemot barnen i det dagliga mötet.

Samma författare menar också att det är viktigt att undvika att jämställdhet blir en fråga på individnivå. Istället blir det viktigt för arbetslagen att skaffa sig en bild av de rådande maktstrukturer som finns i vårt samhälle och att dessutom skaffa sig en djuplodande bild av sitt eget förhållningssätt och hur det uppfattas och tolkas av människor i ens närhet (Svaleryd, 2003).

Eva Mark (2007) påvisar att i ett jämställdhetsarbete blir du både ifrågasatt likväl som du ifrågasätter andra. Därför menar hon att det är viktigt att samtliga inblandade vet om orsakerna till arbetets uppkomst och varför det bör bedrivas. Vidare menar författaren att den som håller i och driver själva arbetet bör vara påläst och ha genomtänkta ståndpunkter kring kön, könstillhörighet och andra viktiga ämnen för arbetet (s 63).

Henkel (2006) pekar på liknande saker då hon beskriver sina tre steg för ett *praktiskt jämställdhetsarbete*: Steg ett handlar om att bryta en eventuell trend med negativ uppmärksamhet mot positiv uppmärksamhet, dvs. att alla i arbetslaget känner sig trygga och uppskattade av sina kollegor. Steg två handlar om att synliggöra de förväntningar och förhållningssätt vi har gentemot pojkar och flickor. För att sedan i steg tre analysera verksamheten och fråga sig om den är uppbyggd och fungerar på ett sätt som samtliga kan ställa sig bakom. Om upptäckter visar att det inte är på det viset så handlar det enligt författaren om att förändra det som anses vara snedvridet och fel, till något bättre och mer jämställt. Henkel sammanfattar sina tre steg med fyra stycken förutsättningar för att överhuvudtaget kunna bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete och det ser ut enligt följande:

- En vilja att förändra verksamheten och sig själv.
- En gemensam teoretisk och praktisk kunskapsgrund.
- Tydlig ansvarsfördelning, vem som gör vad.
- Rutiner för arbetet, uppföljning och utvärdering.

Henkel, 2006, s 31

Föreläsaren Charlotta John och genusvetaren Pamela von Sabljar (2009) beskriver i boken *Elfte steget – vägen dit* ett arbetssätt som kallas för *kompensatoriskt förhållningssätt*, det går ut på att som pedagog skapa tillfällen där flickor får prova saker och aktiviteter som traditionellt anses tillhöra pojkar. Pojkarna får göra samma sak fast tvärtom. Under dessa tillfällen använder också pedagogen i fråga ett språk som motsätter sig det språk som ofta, och omedvetet, används gentemot pojkar och flickor. Som ett exempel belyser författarna hur en träslöjdlärare under en lektion där det skulle byggas fågelholkar pratade med flickorna om träslag, vilka verktyg och typ av spik som skulle användas. Detta för att det upplevdes att flickorna behövde träning i ”konstruktion och material- och hållfasthetslära”. Pojkarna i samma klass fick frågor som handlade om hur många ungar de trodde skulle födas i holken, om något mjukt behövdes för att göra det mer ombonat samt om de skulle tillverka en sittpinne för mer än en fågel åt gången. Dessa frågor ställdes för att upplysa pojkarna om, som annars bara var vana att bygga, att få upp ögonen för omsorgsbiten (s 49).

I anslutning till denna förklaring över ett *kompensatoriskt förhållningssätt* trycker författarna på vikten av att som pedagog vara ytterst medveten om vad målet med arbetet är. Ett felaktigt utförande kan få helt motsatt effekt. Att sätta en grupp flickor tillsammans för att sy, sminka sig eller helt enkelt få dem att slippa pojkarna som agerar stökigt och bråkigt skulle i sig stärka de könsroller vi ser i samhället idag (s 49).

3.3.2. ELFTE STEGET – VÄGEN DIT

Den ovan angivna boken är skriven av John och von Sabljar (2009) och riktar sig till verksamma inom skolans värld, såväl pedagoger som rektorer. Den beskriver hur ett jämställdhetsarbete kan startas upp, genomföras och bevaras i såväl förskola som skola. Genom att följa boken, och de tre steg som författarna delat upp arbetet i får man en tydlig och lättöverskådlig hjälp om hur arbetsprocessen kan se ut. De tre stegen ser, kortfattat, ut på följande vis:

I det första steget handlar det enligt författarna om att inom arbetslaget diskutera och läsa om genus, för att på så vis bli medveten om sitt eget men även sina kollegors förhållningssätt och syn på genus. Att ta in extern hjälp som till exempel genuspedagoger är något som även detta uppmuntras i boken.

I det andra steget handlar det om att som pedagog samla metoder som leder till ett mer jämställt arbetsklimat. Här är det också meningen att en så kallad individuell handlingsplan ska ha tagit form. Denna plan innefattar de ofta små och lätt uppnåbara mål som pedagogen själv vill förändra/förbättra i sitt/sina klassrum. Dessa mål är sprungna ur steg ett där det troligen dykt upp frågor som behöver utvecklas. Efter en tid utvärderas handlingsplanen och sprids eventuellt till samtliga i arbetslaget.

Det sista steget handlar om att behålla den kunskap man samlat på sig under de två första stegen för att sedan sprida den bland sina kollegor. I samband med detta upprättas en jämställdhetsplan som spänner över hela verksamheten. Författarna menar att denna utgör en viktig del i skolans likabehandlingsplan. Att det på skolan skapas en mindre grupp som är styrande i arbetet och ser till hålla det flytande är också önskvärt anser författarna.

3.3.3. "FÖRSKOLORNA TITTMYRAN OCH BJÖRNTOMTEN"

Nedanstående avsnitt presenteras för att ge exempel på hur ett jämställdhetsarbete i förskolan kan utformas och utföras. Jag tar personligen inte ställning varken för eller emot.

All text i detta avsnitt är hämtat från www.gens.se/tittmyran.pdf. Länken är ett utdrag ur Ingemar Gens bok *Myten om det motsatta könet*. Boken beskriver bakgrunden till arbetet på Tittmyran och Björntomten. För att fördjupa sig i tillvägagångssättet så rekommenderas titeln *Flickor, pojkar och pedagoger* skriven av Kajsa Wahlström (2003) som var verksam som förskolechef för dessa två förskolor när projektet startade.

Under hösten 1995 startades ett jämställdhetsarbeten upp av Ingemar Gens, som vid tidpunkten var jämställdhetsexpert i Gävleborgs län. Han ville starta ett projekt vars syfte och mål var att bredda könsrollerna för förskolebarn i Sverige. Projektet skulle drivas av samtliga inblandade eftersom det var dessa som skulle utveckla och senare använda pedagogiken i sina verksamheter. Syftet med projektet var enligt följande:

Syfte med projektet är att vidga flickor och pojkars könsroller för att de senare i livet skall ha större valmöjligheter, inte minst vad gäller skolan och yrkeslivet. Både pojkar och flickor bör få möjlighet att träna samtliga de färdigheter som krävs för att bli en komplett människa. De undersökningar som gjorts visar att de flesta förskolor förstärker de traditionella könsrollerna istället för tvärtom. Pojkarna leker i fri lek utan vuxen inblandning medan flickor tenderar att vara där de vuxna – kvinnorna – finns. Redan i förskolan är mönstren tydliga hur pojkar tar för sig medan flickorna står tillbaka. Att till exempel låta pojkar träna närhet, konversation, lyhördhet och relationer med en i taget är att ge dem möjlighet till ett rikare liv och samma färdigheter kommer näringslivet i framtiden troligen att fråga efter. Flickor kan ges chansen att prova och öva aktiviteter, styrka, att leka efter regler, tävlan, mod och prestationer vilket traditionellt är förbehållet pojkarna och som idag dessutom är uppskattade egenskaper i näringslivet.

Projektets första del var att lyssna till en föreläsning av Susanne Rithander som skrivit boken *Flickor och pojkar i förskolan*. Till denna föreläsning var flertalet förskolor bjudna dock var det en som var mer aktiv än de andra. Förskolan Tittmyran. På Tittmyran hade de diskuterat jämställdhet under ett antal år och dessutom filmat varandra för att få syn på eventuella skillnader i bemötandet gentemot barnen. Filmen hade blivit en rejäl ögonöppnare. Det som på förhand verkade vara en förskola som arbetade jämställt och bemötte barnen likvärdigt var i själva fallet tvärtom.

Ett tag efter föreläsningen med Rithander fick projektet kontakt med en isländsk förskola där de arbetade helt utan fri lek och pedagogiken gick ut på att ge barnen fler och andra egenskaper än vad som traditionellt förväntades. Dessutom var barngruppen indelad i pojk- och flickgrupper utifrån deras ålder. Förskolorna Tittmyran och Björntomten var de två svenska som deltog i projektet som applicerade denna pedagogik på sin verksamhet och de

började direkt med att dela upp barngruppen på samma sätt som den isländska förskolan och tränade medvetet barnen i förmågor och kunskaper de inte ägde. Detta ledde till att pojkarna fick ett rikare och mer utvecklat språk och flickorna slapp agera "ljuddämpare" mellan pojkarna. Det avsattes dessutom pengar till de skolor, dit barnen i fråga skulle flytta efter förskoletiden. Detta så att skolorna skulle få möjlighet att fortsätta det i förskolan redan påbörjade arbetet.

3.3.4. SAMMANFATTNING

Att arbeta med genuspedagogik handlar om att reflektera över miljön och det material som används i verksamheten. Dessutom är det viktigt att hela tiden hålla sina egna värderingar vid ytan och reflektera över sitt eget förhållningssätt och bemötande gentemot barnen. Det handlar också om att bli medveten om vilka förväntningar man lägger på barnen och undersöka om dessa förväntningar är knutna till barnets kön eller om neutrala förväntningar kan användas som tillåter alla barn att utforska och utvecklas utifrån intresse och sina egna villkor (Svaleryd, 2003).

För att kunna driva igenom en förändring och ha möjlighet att starta upp ett jämställdhetsarbete så krävs det att arbetslaget i fråga har en genuin vilja att förändra både sig själv och verksamheten. Det krävs att samtliga i arbetslaget utgår från en teoretisk och praktisk kunskapsgrund som alla är väl införstådda med och att det finns en tydlig ansvarsfördelning, där alla har en klar och tydlig roll. Till sist behövs det ett schema över hur arbetet ska fortlöpa samt hur uppföljning och utvärdering av arbetet ska gå tillväga (Henkel, 2006).

3.4. STYRDOKUMENT OCH OFFENTLIGA PUBLIKATIONER

Verksamma pedagoger inom skolans olika verksamheter måste följa de olika styrdokument som finns knutet till just deras typ av verksamhet. Nedan följer utdrag ur styrdokument för förskolan samt hänvisningar till forskning som publicerats i olika offentliga publikationer.

3.4.1. OFFENTLIGA PUBLIKATIONER

I publikationen *Kvalitet i förskolan* (Skolverket, 2005) så kan man läsa följande: "Barns upplevelser av vad det innebär att vara pojke eller flicka formas i samspelet med de vuxna och med varandra. Genom att tillgodose varje barns intresse och behov förutsättningslöst oberoende av kön lägger förskolan en grund för jämställdheten ur ett samhällsperspektiv" (s 30). Detta stämmer överens med det jag tidigare presenterat under avsnittet *Hur skapar vi genus?* Dessa två hör ihop då det är medvetenheten om hur genus konstrueras som sedan ska appliceras på verksamheten och dess pedagogik.

"Det är inte bara de vuxna och barnen som formar vardagen i förskolan. Även den fysiska miljön, leksaker, litteratur och annat material är med och påverkar". Så skriver *Delegationen för jämställdhet i förskolan* i sin utredning *Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete* (SOU 2006:75, s 64).

I skolverkets publikation *Kvalitet i förskolan* (2005) uttrycks det att det är de vuxna som måste vara de som drar igång ett jämställdhetsarbete. Texten menar att det kan vara svårt att fullt ut se sina egna och arbetslagets ståndpunkter utan närmare undersökningar. Bra verktyg för att undersöka, analysera och utvärdera detta sker genom t.ex. filminspelningar eller liknande. Ett nära samarbete med föräldrarna i fråga rekommenderas också, texten menar att det på så vis skapas en bättre förståelse för arbete med genus och jämställdhet (s 30-31).

Delegationen för jämställdhet i förskolan är även dem inne på samma område i sin utredning (SOU 2006:75) när de skriver att förskolan och dess könsstrukturer i mångt och mycket liknar samhället utanför verksamhetens väggar. De menar också att det som pedagog kan vara svårt att reflektera över detta då det är vardagen som ofta kan vara uppslukande. De pekar också på att barnen själva inte gör motstånd mot de kontrakt som råder utan istället följer de signaler som de vuxna, omedvetet eller medvetet, sänder ut (s 58-59).

3.4.2. STYRDOKUMENT

I skollagen (1985:1100) och dess andra paragraf står följande att läsa: "Särskilt skall den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen samt
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden" (www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100 11:34 2010-05-18).

Även i de styrdokument som är knutna till förskolans verksamhet uttrycks en tydlig bild av jämställdhetsarbete, i Lpfö98 kan man bland annat läsa följande:

"Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickor och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskola ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller" (s 8).

Det står dessutom senare i samma publikation att läsa:

"Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar (...) förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av kön" (s 11).

Sett till ovanstående citat finns det ingen tvekan om att skolans samtliga verksamheter ska genomsyras av ett jämställt klimat och arbetssätt.

Varje enskild verksamhet inom skolan ska dessutom ha en likabehandlingsplan som nuförtiden ska innefatta två planer. En likabehandlingsplan och en plan mot kränkande behandling. Dessa kan föras samman till en gemensam text men måste innehålla de texter som lagen kräver att de två skilda åt gör. (DO, BEO & Skolinspektionen, 2009).

"Syftet med planarbetet ska vara att främja barns lika rättigheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder samt förebygga och förhindra diskriminering, trakasserier och kränkande behandling" (ibid. s 2).

3.5. UPPSATSER

Som en del i bakgrundsarbetet till denna uppsats har jag tagit del av och inspirerats av följande uppsatser:

GENUSMEDVETENHET I FÖRSKOLANS OCH SKOLANS VARDAG

Uppsatsen är skriven av Mary Mboge och Sara Nilsson vid Göteborgs Universitet under höstterminen 2007. Syftet med uppsatsen var att undersöka om en god teoretisk grund kring genus påverkar och hjälper det praktiska arbetet. Som underlag använder de sig av tillfällen då de filmat sig själva för att kunna undersöka om deras kunskaper som anammats under

utbildningen om genus och jämställdhet speglar av sig i det praktiska arbetet. De genomförde dessutom tre intervjuer med förskollärare och lärare för att få deras syn och erfarenheter inom området. Författarna till uppsatsen kom fram till att en teoretisk grund angående genus och jämställdhet är ett krav för att kunna driva ett i längden hållbart arbete.

”ATT EN POJKE KAN LEKA MED DOCKOR, DET ÄR INTE TOKIGT”

Denna uppsats är skriven vid Linköpings Universitet av Cecilia Adolfsson Freij och Katja Keskiärrkkä. Syftet med uppsatsen var att via öppna intervjuer kartlägga pedagogers uppfattningar om genusmedvetenhet och genus och variationen på dessa. Undersökningen innefattar pedagoger från förskola, skola och fritidshem. Resultatet är uppdelat i olika kategorier där du som läsare får ta del av pedagogernas olika uppfattningar. Dessa visade på en stor variation om hur man uppfattade genusmedvetenhet och genus hos pedagogerna.

3.6 VIKTIGA BEGREPP

I detta avsnitt kommer jag lyfta fram, för uppsatsen, relevanta och viktiga begrepp samt vad tidigare forskning säger om dessa. Här kommer min bild av kön vs. genus, jämställdhet, genuspedagogik att lyftas upp. Det är på det vis jag beskriver begreppen här, jag vill att ni förstår och tolkar dem när ni läser texten.

3.6.1. KÖN

Med kön menar jag de biologiska skillnader som finns mellan pojkar och flickor respektive män och kvinnor.

3.6.2. GENUS

Begreppet genus innefattar enligt mig hur vi människor formas, utvecklas, hålls tillbaka samt vad vi förväntas göra och hur vi förväntas vara knutet till vårt biologiska kön.

3.6.3. JÄMSTÄLLDHET

Jämställdhet handlar om alla människors lika rättigheter att få ta del och öva sig i olika roller utan att hållas tillbaka eller lämnas fördelar på grund av sitt biologiska kön.

3.6.4. GENUSPEDAGOGIK

Ett verktyg för att upptäcka icke jämställda förhållanden och samtidigt ett verktyg för att skapa och förankra en mer jämställd verksamhet där alla tillåts delta och utvecklas på samma villkor oavsett könstillhörighet.

4. MATERIAL OCH METOD

4.1. KVALITATIVA OCH KVANTITATIVA METODER

Fil. dr i pedagogik Staffan Stukát (2005) menar att skillnaden mellan kvalitativ och kvantitativ metod är att ”huvuduppgiften för det kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer, inte att generalisera, förklara och förutsäga” (s 32), den kvantitativa metoden å andra sidan, används då forskarens underlag är väldigt omfattande och målet med studien är att komma fram till något som kan fungera som en generell uppfattning (s 31).

Då mitt syfte är att upptäcka de intervjuades syn på, inställning till samt uppfattning om genus så har jag valt en kvalitativ inriktning i form av öppna samtalsintervjuer med pedagogerna i fråga. Detta har jag gjort för att lättare kunna nå svar som är svåra, för att inte säga omöjliga, att uttrycka kortfattat i text, i till exempel en enkät. Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud (2007) skriver: ”vid en samtalsintervjuundersökning handlar det ofta om att kartlägga människors uppfattningar på ett område för att därigenom kunna utveckla begrepp och definiera kategorier” (s 259).

4.2. INTERVJU SOM METOD – TEORETISK ANKNYTNING

Stukát (2005) pekar på en del inom kvalitativ forskning; den fenomenografiska. Enligt författaren innebär denna förgrening att man söker personers uppfattningar inom ett specifikt område/ämne samt om man kan upptäcka olika tycken om ämnet. Analysen går till så att man efter genomförda intervjuer transkriberar sitt material och genom upprepad läsning och sortering upptäcker eventuella kategorier av uppfattningar och synsätt (s 34).

Eftersom målet och syftet med mitt arbete är att upptäcka och kartlägga pedagogernas inställning och uppfattning om genus så ser jag en tydlig poäng med att till viss del använda mig av den fenomenografiska förgreningen enligt hänvisningen ovan. Dessutom skriver Kvale (1997) att ”Den kvalitativa forskningsintervjun söker förstå världen ur de intervjuades synvinkel, utveckla innebörden av människors erfarenheter, frilägga deras livsvärld före de vetenskapliga förklaringarna” (s 9). Även etnologen Eva Fägerborg (1999) är inne på samma sak då hon menar att intervjuer är ett sätt att ”nä människors tankar och funderingar, deras drömmar, idéer, värderingar, normer, förhållningssätt, farhågor och förhoppningar” (s 61). Dessa ord stärker ytterligare mitt val av metod då en del av mitt syfte är att få fram en bild av hur pedagogerna tycker och tänker kring genus och dess konstruktion.

Med tanke på antalet informanter (sex stycken), den begränsade tiden för uppsatsskrivningen samt det faktum att jag arbetar ensam så är transkriberingen av de utförda intervjuerna aningen förenklad. De citat som sedan använts i texten nedan är ibland omskrivna för att passa bättre i text och rättar sig därmed efter min tolkning av pedagogernas svar.

Stukát (2005) skriver om *ostrukturerade intervjuer* och menar att dessa utgår från en fast frågemall men att ordningen på frågorna kan variera från intervju till intervju, beroende på de svar som ges. Det vill säga, det är enklare att gå djupare in på sådant som, man på förhand inte räknat med, men ändå finner intressant (s 39). Motsatsen till detta är det som författaren kallar *strukturerade intervjuer*, det innebär att varje intervju följer en fast mall, både vad gäller hur frågorna ställs samt i vilken ordning de kommer. Fördelen med denna metod, menar författaren, är att materialet är lättare att redovisa då formatet påminner om en enkät, frågorna och svarsalternativen är lika för alla. Bo Johansson, fil. dr och docent i psykologi och Per Olov Svedner f.d. universitetslektor i svenska vid Uppsala Universitet (2006) använder

uttrycket *kvalitativ intervju* när de beskriver det som Stukát uttrycker med orden *ostrukturerad intervju*. Författarna menar att *kvalitativ intervju* används när syftet är att informanterna ska ge så uttömmande svar som möjligt. Intervjumodellen följer en fast mall, men frågorna kan skilja sig åt från intervju till intervju beroende på hur informanterna svarar.

Då mitt mål är en mer levande resultatdel där pedagogernas tankar ska lyftas fram så anser jag att *ostrukturerade intervjuer* (Stukát, 2005) eller *kvalitativa intervjuer* (Johansson & Svedner, 2006) är det bästa alternativet för mig och min studie. Stukát (2005) pekar på att resultaten via denna typ av undersökning, med hänsyn till tidsbrist, ofta kan bli ytliga och inte alls som man tänkt sig. Denna ytlighet behöver nödvändigtvis inte vara negativ, så länge intervjuresultaten tydligt och intresseväckande återges på relevant plats i uppsatsen (s 40-42).

4.3. MATERIALET I DETTA ARBETE

Jag har för att samla in materialet till denna uppsats intervjuat sex stycken pedagoger, både förskollärare och barnskötare, vid en förskola belägen utanför en större stad i Sverige. Samtliga intervjuer utgick från en frågemall (se bilaga 1.) och tog mellan 30-45 minuter att genomföra.

Intervjuerna spelades in via ett ljudprogram anpassat för PC och har sedan transkriberats i enklare form, för att på så vis kunna urskilja mönster i pedagogernas tankar om genus. Med enklare form menar jag att de bitar ur intervjuerna som jag ansåg relevanta för arbetet har skrivits ut ordagrant för att sedan användas som citat i uppsatsen. Jag har valt citat som kan relateras till uppsatsens frågeställningar och därmed också de teman i vilka resultatdelen är uppdelade i.

Vissa citat är till viss del redigerade för att se bättre ut i text. De följer således min tolkning av pedagogernas svar.

Under intervjuernas gång reflekterade jag över min egen roll då det gick relativt många dagar mellan intervjuerna. Under de första intervjuerna kunde jag tydligt märka min ovana när det handlade om att befinna sig i intervjuarposition. Vissa frågor blev för långa och jag upplevde själv att jag till viss del ställde ledande frågor, detta upptäckte jag i efterhand när jag lyssnade igenom intervjuerna. De fel jag upptäckte efter de tre första intervjuerna, som alla skedde på samma dag, korrigerades till de avslutande intervjuerna. Jag upplever själv att dessa gick mycket bättre.

4.4. PRESENTATION AV INFORMANTER

Samtliga informanter arbetar på en kommunal förskola som är belägen utanför en större svensk stad. Förskolan består av två avdelningar: Avdelning grön, där finns 23 barn mellan 3-6 år, och avdelning orange där 16 barn mellan 1-3 år finns.

Nedan följer en kortare presentation av de informanter som bistått med svar under intervjuerna. Här får du som läsare en kortare inblick i deras utbildning, hur länge de varit yrkesverksamma samt några korta ståndpunkter och tankar kring genus och det arbete som bedrivs på förskolan. De sex informanterna är uppdelade i två stycken block, med tre personer i varje, efter vilken avdelning de arbetar på.

Till att börja med följer nedan en presentation av de pedagoger som är verksamma på avdelning grön.

4.4.1. PÄR

Pär är 32 år och har arbetat som förskollärare i snart fyra år. Under sin utbildning tog han del av genus, på så vis att ämnet var inbakat i enstaka kurser och behandlades i viss litteratur. Under sin tid som yrkesverksam har han tagit del av fortbildning i form av diverse föreläsningar och lite litteratur som behandlar ämnet. Pär påvisar att de, på avdelningen, arbetar med genus i vardagen. Det finns, så att säga, med i de olika aktiviteter som genomförs.

4.4.2. ALICE

Alice är 29 år. Hon är utbildad lärare mot de yngre åldrarna och har varit verksam inom förskolan i drygt fyra år. Under sin utbildning var upplevde Alice att det var rätt dåligt med genusinnehåll, det fanns dock en kortare kurs samt lite inbakat i enstaka kurser. Hon har heller inte tagit del av någon fortbildning inom området. Dock har hon gått med i en, inom enheten, nystartad genusgrupp.

4.4.3. MARIA

Maria är 60 år och är utbildad barnskötare. I hennes utbildning ingick inte genus, hon har under sin yrkesverksamma tid läst, som hon uttrycker det, ”någon bok om genus” samt deltagit på föreläsningar och workshops. Maria uttalar också ett ointresse för genus som ämne.

Här följer en presentation av de pedagoger som är verksamma på avdelning orange.

4.4.4. GUNILLA

Gunilla är 45 år och verksam som barnskötare. Hon fick under sin utbildning ta del av, som hon själv uttrycker det, väldigt lite genus sett till utbildningens längd. Hon påpekar också att hon inte fortbildat sig i någon form under tiden hon arbetat. Hon uttrycker en syn som beskriver att de på avdelningen har ett bra synsätt och att de, som hon tror, inte gör någon skillnad på pojkar och flickor. Gunilla tycker också att arbetet med genus går segt på arbetsplatsen, något hon tror beror på ointresse. Ett ointresse som hon uttalat delar.

4.4.5. JOHANNA

Johanna är 64 år, utbildad barnskötare och har varit verksam inom barnomsorgen i dryga trettio år. På frågan om genus ingick i hennes utbildning så svarar Johanna att hon inte tror det, i så fall jämlikhet, men inte genus uttryckt med det begreppet. Under sitt arbetsliv har hon tagit del av fortbildning, främst genom olika föreläsningar. Hon uttrycker en tanke om att det är svårt att arbeta med genus, främst för att hon tycker att arbetet på deras avdelning redan är väldigt bra, ur synpunkten att deras lokaler och material är väldigt neutrala, sett ur en traditionell synvinkel. Med traditionell menas dockvrå, byggrum, pojkar leker med bilar, flickor med dockor osv.

4.4.6. LINDA

Linda är 37 år och utbildad förskollärare. Hon påtalar att likabehandling var en del av hennes utbildning, men att ingen konkret genuskurs fanns med. Hon har tagit del av fortbildning via arbetet. Det har bland annat varit möten med kommunens genuspedagog, studiedagar och diverse möten som är knutna till arbetet. Hon har en positiv hållning till att arbeta med genus.

5. ETISKA HÄNSYNSTAGANDEN

Jag har innan intervjuerna som ligger till grund för resultatdelen i uppsatsen informerat pedagogerna som fungerat som informanter om uppsatsens syfte och ämne. Jag informerade dessutom om det faktum att intervjuerna skulle spelas in för att intervjuerna skulle kunna transkriberas (skrivas ut i text) för att på så vis kunna överföra och använda utvalda citat i uppsatsen. Inspelningarna finns i författarens ägo.

För att behålla informanternas anonymitet och integritet så är samtliga namn i uppsatsen fingerade. Jag har dessutom valt att fingera/dölja var förskolan ligger samt dess namn.

6. RESULTATREDOVISNING

Nedan följer en redovisning av utvalda svar som lämnats av de intervjuade pedagogerna. De svar som valts ut har direkt relevans till uppsatsens huvudfrågor. Jag har därför valt att redovisa samtliga informanternas svar under teman som kan återkopplas till uppsatsens frågeställningar. De teman som följer är *Genus i den vardagliga verksamheten*, *Hur konstrueras genus?* samt *Pågående filmprojekt*. Det pågående filmprojektet har ingen framstående roll i uppsatsen. Dock är det den första delen i förskolans genusarbete och finns därför med för att belysa hur pedagogerna tänker och resonerar kring såväl projektet som genus och jämställdhet.

Varje tema kommer att ha en egen rubrik. Här kommer jag att presentera samtliga pedagogers tankar och svar knutet till litteratur och forskning. Varje tema innehåller även en avslutande sammanfattning och jämförelse mellan de två avdelningarna.

Avdelningarna går under namnen *Avdelning grön*, där Pär, Alice och Maria arbetar och *Avdelning orange* där Gunilla, Johanna och Linda är verksamma.

6.1. GENUS I DEN VARDAGLIGA VERKSAMHETEN

En fråga under intervjuerna handlade om huruvida pedagogerna lyfter upp genus som en central del i verksamheten och eventuellt utför konkreta aktiviteter för att ”motverka traditionella könsmonster och könsroller” (Lpfö98 s 4) som läroplanen klart och tydligt visar att samtliga förskolor skall göra. Nedan följer svar från samtliga pedagoger knutet till denna fråga.

6.1.1. PEDAGOGERNAS SVAR

Alice påtalar att de på deras avdelning inte lyfter upp enstaka aktiviteter utan pekar på att det är ett viktigt arbete som bör bedrivas hela tiden, varje dag.

Därför är det viktigt att vi tar och jobbar på en vardaglig bas och inte med en aktivitet i veckan. I och med att vi har dem varje dag, då är det viktigt att visa att arbetet är lika viktigt oavsett dag. Därför har vi ingen sådan aktivitet som vi arbetar med genus igenom.

Alice

I samtalet med Pär uttrycker han liknande tankar som Alice angav, se ovan. Pär gav också sin åsikt om eventuella nackdelar med att konkret arbeta med genus och hur det kan slå fel om man lyfter det till diskussion med så pass små barn:

Nej, jag tycker det är lite svårt. För att ibland så... då blir det att man kanske lyfter fram någonting som inte barnen kanske inte har tänkt på eller så... att man börjar prata om: Vad kan killar göra? Vad kan tjejer göra? Om man kanske pratar med dem inför IUP och sådant där. Sen har de inte tänkt överhuvudtaget på det viset. Då blir det ”Njaa, varför tror det inte...” Att vi helt plötsligt väcker någonting som inte finns. Så det är lite klurigt i så unga år tycker jag i alla fall, att kanske göra någon form av övning eller diskutera eller sådär... faktiskt.

Pär

Maria som är den av pedagogerna från avdelning grön som uttalar ett ointresse för genus ger sin syn på konkreta aktiviteter och pekar bland annat på att hon tycker det är viktigt att pedagogerna drar igång aktiviteter. Hon menar att detta pockar på barnens uppmärksamhet och skapar ett intresse, då barnen oftast ser upp till de vuxna. Maria ger även följande bild av hur hon tolkar in genusbegreppet i verksamhetens olika aktiviteter:

Jag tänker på friidrotten här uppe (pekar mot en gräsplätt belägen en bit från förskolan) syftet är ju inte genus. Utan att få prova på olika idrotter och kanske bli intresserad. Men det blir ju kanske lite genus i det?
Maria

Det Maria uttrycker stämmer väl överens med Svaleryd (2003) och hennes tredje punkt om genuspedagogik. Den säger att alla barn, oavsett kön, ska få testa olika saker och inte låsas vid förväntningar på grund av kön. Även John & von Sabljar är inne på detta när de uttrycker en åsikt om att både män och kvinnor i dagens samhälle måste skaffa sig egenskaper och kunskaper inom vitt skilda områden.

Med dessa ord pekar Maria på någonting intressant. Det är min uppfattning att samtliga pedagoger på avdelningen har en rätt avslappnad och tillåtande attityd när det handlar om att låta barnen, oavsett kön eller en eventuell traditionell stämpel på aktiviteten i sig, prova på allt möjligt. Marias ord kan också härledas till Henkels (2006) ord om jämställdhet: "Jämställdhet handlar inte om att flickor ska bli pojkar och pojkar flickor utan det handlar om att bredda båda könsrollerna" (s 21).

Även Pär refererar till detta när vi i vårt samtal kommer in på gympahallen och teateruppvisning, två stående aktiviteter på avdelningens veckoschema.

Så där tycker jag att vi ligger bra i fas med tanke på att det ska vara jämnt fördelat, man kan testa vilka roller som helst. Och sen olika grejer i gympahallen, oavsett aktivitet så ska alla få chansen att delta på sina villkor. Alla ska få chans och möjlighet att vara med.

Pär

När pedagogerna från den orangea avdelningen får samma fråga så dominerade följande bild angående genusaktiviteter och dess eventuella närvaro:

Än så länge gör det inte det, eftersom vi fokuserat på förhållningssättet mellan oss pedagoger gentemot barnen. Så det är nog mer att man reflekterar och säger till kollegorna att "jaha, vad sa du nu?" eller att man tänker efter utifrån det man läst och funderar på vad man säger till pojkar och flickor.

Det är nog svårare i förlängningen att hålla på med övningar och sådär. (...) Nu är jag inte så insatt i den litteratur som finns, men det känns ändå som att man med de små barnen så får man nog mer tänka på pedagogisk miljö och vad man har att erbjuda dem och hur man pratar till dem och hur man pratar med varandra som vuxna. Så känns det i alla fall nu, med den kunskapen jag har om genus och jämställdhet idag. Faktiskt.

Linda

Jag tycker vi gör ganska många neutrala saker, för att de inte ska sorteras in i sina fack. Utan vi har mycket rörelse och dans och det är ju killarna med på, hej och hå. Och det här med bollar är också neutralt tycker jag. Jag vet inte hur jag ska förklara riktigt, jag tror inte alltså att. Det är ju viktigt att uppmärksamma att de är här som personer och inte hur de ser ut. Det tror jag.

Gunilla

Linda och Gunilla beskriver att de på avdelning orange inte har några konkreta genusaktiviteter men att de ändå bedriver en slags pedagogik där alla barn oavsett kön tillåts använda de leksaker de vill. De är måna om att inte försöka låsa barnen vid traditionella mönster och placera dem i fack. Detta kan relateras till hur Wahlström (2003) beskriver pedagogers roll: "Vi pedagoger har chansen att sätta en ny norm som tillåter flickor och pojkar att växa in i breda sociala roller" (s 36).

I samtalen lyftes även miljön på avdelning orange fram, då kunde det låta på följande vis:

Alltså vi, vad vi har gjort. Som jag glömde av här innan, är att vi inventerat vår pedagogiska miljö inomhus, leksaker och gått igenom och kom faktiskt fram till att vi har saker som passar, om man nu ska se det så, både pojkar och flickor.

Linda

På vår avdelning har vi ju ändå konstaterat att vi har rätt så neutralt som passar för både pojkar och flickor, vi har inte så här väldigt... nu är det pojkgrejer där och flickgrejer där. Det har vi inte. Och det vet jag att folk som har kommit och vikarierat har reagerat på, att vi har så pass neutralt.

Johanna

Delegationen för jämställdhet i förskolan uttrycker i sin rapport SOU 2006:75 att förskolans miljö och material bidrar till att forma barnen i liknande utsträckning som den vardag som skapats av de pedagoger och barn verksamma på avdelningen.

Även hur pedagogerna bemöter barnen belystes av samtliga pedagoger under intervjuerna. Gunilla sammanfattade det alla delgav enligt följande:

Ja, vi har faktiskt pratat om det här att inte berömma dem för hur fina kläder de har, eller alltså, och prata om det med dem. Utan istället bemöta dem med, "Oh, vad kul att du är här!" Det har vi tänkt igenom, det känner jag. Och det gör alla.

Gunilla

En tydlig linje som kan urskiljas hos pedagogerna på avdelning orange är att samtliga påtalar den, enligt dem, neutrala miljö som en tydlig del i sitt arbete mot en mer jämställd och tillåtande verksamhet där alla barn, oavsett kön, får leka och testa det de vill. Alla tre betonar också sitt neutrala bemötande gentemot barnen, dvs. att de försöker se personen istället för att uppmärksamma ytliga saker som kläder och liknande. Svaleryd (2003) menar att barn skapar en förståelse och uppfattning för vad som är manligt och kvinnligt via bemötande och förhållningssätt från vuxna. De reaktioner som ges från vuxet håll skapar snabbt en medvetenhet om vad som är tillåtet som pojke och flicka. Även Henkel (2006) belyser detta i sin bok då hon lyfter fram hur det hypotetiskt kan låta när barn anländer till förskolan. Här menar författaren att flickor får ta del av fler ord. Ord som ofta handlar om deras utseende, dvs. vad de har på sig. Flickorna styrs också in i lekar som innefattar matlagning eller omhändertagande i någon form. Pojkarna å andra sidan, de tilltalas kort och koncist. De får höra sitt namn och de får ofta som förslag att leka med något "tufft" och aktivt som att gräva i sandlådan eller cykla. Här pekar Henkel på samma sak som Svaleryd, nämligen det att barnen snabbt skapar sig en bild genom den positiva uppmärksamhet som de får genom att bl.a. leka de lekar som pedagogerna styr in dem i. De får därmed en bild av vad som förväntas av dem utifrån deras kön.

6.1.2. SAMMANFATTNING & JÄMFÖRELSE

En påtaglig likhet mellan avdelningarna är att båda arbetslagen påtalar ett arbete där de försöker integrera genus och jämställdhet i det vardagliga arbetet. Detta syns tydligt i bl.a. Alices uttalande då hon påvisar att genusarbetet är viktigt varje dag och ska inte vara något som lyfts upp sporadiskt i verksamheten. Detta kan knytas samman med Svaleryd (2003) och hennes ord om vad pedagogers arbete med genus handlar om: "Genus i arbetet som pedagog handlar om en medvetenhet kring föreställningar och omedvetna förväntningar på de bägge könen" (...) "att arbeta medvetet med genusfrågor i pedagogisk praktik handlar om relationer, organisationen av tid, rum, material, bedömningsgrunder och maktförhållanden. Det handlar om att på ett medvetet sätt iakttä och reflektera över vardagliga händelser, att se samspelet mellan individer" (s 30-31).

På avdelning orange verkar avsaknaden av konkreta aktiviteter innehållande genus bero på att pedagogerna anser att barnen är för små. Linda påtalar bland annat under intervjun att det med så pass små barn (1-3 år) är viktigare att lägga fokus på avdelningens miljö och det material som finns att tillgå samt hur bemötandet gentemot barnen ser ut. Något som de lagt medvetet tänkt på och reflekterat över via en, som de uttrycker det, inventering på avdelningen. En inventering som enligt Linda visade: ”att vi har saker som passar, om man nu ska se det så, både pojkar och flickor”. Även Gunilla påtalar precis samma sak, men med följande ord: ”På vår avdelning har vi ju ändå konstaterat att vi har rätt så neutralt som passar för både pojkar och flickor”.

Sett till vad *Delegationen för jämställdhet i förskolan* skriver i sin utredning från 2006 (SOU 2006:75) så är miljön med alla dess ingredienser som litteratur, leksaker och övrigt material en lika stor faktor vad gäller påverkan som pedagogerna själva. Därmed styrks Lindas och de övriga pedagogernas från avdelning orange ståndpunkt kring detta. På avdelning grön finns två sidor kring miljön och de leksaker och litteratur som finns där. Pär och Alice säger sig tänka på materialet ur genussynpunkt när det är dags att beställa nytt. Maria å andra sidan påstår sig inte tänka i dessa banor utan ”går på det som är mest praktiskt och hur det funkar bäst”.

Det förekommer som sagt inga aktiviteter som konkret är tänkta att behandla genus. Istället kan en gemensam linje för de bägge avdelningarna urskiljas. En linje som grundar sig på att alla barn är lika mycket värda oavsett kön och att samtliga ska få prova nya och gamla saker utifrån intresse och behov. Maria från avdelning grön nämner ett årligt återkommande inslag, friidrott på en fotbollsplan en bit från förskolan samt besöket i den närbelägna gympahallen som två exempel där alla tillåts delta efter intresse och sina egna villkor. Det är aldrig under dessa tillfällen aldrig någon som hålls utanför på grund av sitt kön utan alla barn tillåts delta i de aktiviteter de så önskar.

Från avdelning oranges sida så påtalar man som tidigare sagt miljön och bemötandet gentemot barnen som ett effektivt redskap i sitt jämställdhetsarbete. Gunilla påtalar dock följande: ”Jag tycker vi gör ganska många neutrala saker, för att de inte ska sorteras in i sina fack. Utan vi har mycket rörelse och dans och det är ju killarna med på, ”hej och hå”. Hon refererar här till bland annat de gympatillfällen som avdelning orange har i förskolans lokaler. Men även i den övriga fria leken, både inom- och utomhus så upplever jag att samtliga pedagoger från avdelning orange är överens om att barnen tillåts utforska vilken typ av lek de vill. De leker dessutom i väldigt blandade grupper sett till könstillhörighet.

De svar som pedagogerna angett i denna fråga kan knytas an till det Henkel (2006) och hennes ord om jämställdhetsarbete. Här menar författaren att: ”Genom att arbeta på ett jämställt sätt kan alla barn få öva alla roller. Jämställdhet handlar inte om att flickor ska bli pojkar och pojkar flickor utan det handlar om att bredda båda könsrollerna” (s 21). Med dessa ord ringar Henkel in förskolans verksamhet. En grundpelare i pedagogiken, enligt min tolkning, är att alla barn är lika mycket värda oavsett kön och att samtliga ska få prova, utföra och utforska det de vill och önskar.

Det personliga bemötandet gentemot barnen är en annan sak som lyfts fram av samtliga pedagoger och det går att se en röd tråd mellan hur avdelningarna arbetar. Bland annat poängterar de flesta av informanterna att det är barnen som personer som bemöts inte deras eventuella yttre attribut som kläder och olika tillbehör. Detta görs för att undvika könsladdade ord som sött och gulligt till flickorna och coolt och fräckt till pojkarna. Svaleryd (2003) tar i

en av sina punkter kring ett arbete inriktat på genuspedagogik där hon lyfter fram att det är viktigt att reflektera över hur ens eget bemötande mot barnen ser ut. Hon lägger dessutom till att förskolans material ska utvärderas och ses över, en punkt som går att relatera till de svar pedagogerna gett om miljön på förskolan ovan.

Samtliga pedagoger uttrycker, enskilt, snarlika åsikter och bilder av hur de försöker föra ett så neutralt arbete som möjligt. Svaleryd (2003) skriver i sin första punkt, av fyra, gällande genuspedagogik. Här trycker författaren på att det som pedagog är viktigt att upptäcka sina egna föreställningar och förhållningssätt kopplat till genus, ett arbete som nu tar avstamp i det projekt, som presenteras längre ner i resultatdelen, där pedagogerna filmar varandra för att sedan analysera. Författaren menar också att punkt ett handlar om det bemötande man ger barnen samt att arbetslaget/avdelningen ser över sina lokaler och det material som barnen har att tillgå (s 8-9).

6.2. HUR KONSTRUERAS GENUS?

En fråga under intervjuerna handlade om hur genus konstrueras. Jag bad pedagogerna redogöra för detta i ett försök att utröna deras föreställningar om biologiska och/eller sociala orsaker. Med biologiska menar jag huruvida pedagogerna ansåg att barn föds med intressen och/eller förmågor/kunskaper som är knutet till deras kön. Med sociala orsaker menar jag bemötande från familj och övriga vuxna samt deras förväntningar och förhållningssätt samt eventuell påverkan av media och konsumtion och hur dessa eventuellt påverkar hur barn formas.

6.2.1. PEDAGOGERNAS SVAR

De tre pedagogerna på avdelning grön är klivna i denna fråga. Bland annat visar Alice hur hon till viss del ändrat synsätt sedan hon själv fick barn:

Han (Alices son) har fått båda världarna, han är inte så gammal och det är ingen som visat honom att "bilar ska du tycka är jättekul", jag tror nog att det ligger lite genetiskt också det är inte bara omgivningen som styr. Sen såklart att man kan visa båda möjligheterna och man kan nog ha olika mycket av det. Men man kanske inte kan påverka så mycket som man tror. Vilket jag trodde från början.

Alice

Även Maria påtalar en liknande bild när hon säger följande:

Ibland tror jag att vissa saker är bara inbyggda. Vi har ju haft barn här vars föräldrar t.ex., det var en kille, som inte var ett spår intresserad av någon typ av motorfordon och han var inte tre år. Han kunde vartenda bilmärke, bara så rakt av. Då undrar man, var kommer det ifrån? Jag vet inte...

Maria

Pär är den av pedagogerna på avdelning grön som tydligt visar samtycke med att miljön och förväntningar på barn är det som till största del formar dem.

Ska man välja vilken jag tror mest på så är det helt klart den sociala omgivningen och uppväxt som styr vilken personlighet man får. Sen vet jag inte riktigt det här med liksom om man föds om man har vissa förutsättningar precis när man föds om det är skillnad på killar och tjejer. Det vet jag inte, det är möjligt att det kan vara en liten skillnad, eller så är det inte så. Men att det är så pass... inte tillräckligt mycket så att det är avgörande i senare skede, utan då är det omgivningens förväntningar och förhoppningar och hur man betar sig mot killar och tjejer som är den största faktorn.

Pär

Även Maria som påtalat en bild av att egenskaper kan vara inbyggda (jag tolkar det som medfödda, genetiska egenskaper) fyller, senare i sin intervju på med följande ord:

Sen tror jag, visst man är ju påverkad av miljön det tror jag ju säkert. Och av sina föräldrar och sådana här grejer, det är jag ju ganska säker på. Men, hur mycket det är svårt att säga...

Maria

Under intervjuernas gång kom vi in på den påverkan barnen utsätts av genom den stora värld som finns utanför förskolans värld. De bitar som främst berördes under samtalen var media, konsumtion och familjens inverkan.

Det är inte lätt om man jobbar på ett visst sätt här att det ska vara lika och samma för killar och tjejer. Och sen ser man ute i handeln, i affärerna och på TV och i leksakskataloger hur stor skillnad det kan vara. (...) Det kan vara väldig skillnad på hur föräldrar arbetar och hur deras synsätt ser ut.

Pär

Alice berättar om ett inslag som fanns med på det senaste föräldramötet. Ett inslag där barnen i förväg fått rita och beskriva någonting mamma respektive pappa tyckte om och var bra på.

Man märkte det speciellt när vi gjorde vårt lilla projekt till föräldramötet där barnen fick måla det som deras mammor respektive pappor gillade och var bra på. Att de flesta mammor var bra på att laga mat och en hel del tyckte om att laga mat, trots att det nog inte är så egentligen, men det är så barnen uppfattar dem. Pappan däremot tyckte om att fixa med bilen och byta vinterdäck. Sen kanske det inte är så hela tiden, men bara råkat bli så där och då. Men det är ju så de uppfattar oss och då är det viktigt att visa att mamma också kan byta däck och att pappa lagar mat. Det har ju inte riktigt med att man är kille och tjej, utan om bekvämlighet och de roller som föräldrarna har intagit och som antagligen funnits där ett tag innan barnen kom. Så jag tror de påverkas mer av det än media i just denna ålder.

Alice

Såväl Svaleryd (2003) som Skolverkets utredning *Kvalitet i förskolan* (2005) menar att barn formas i mötet med andra människor och att det är den respons de får, som bidrar till att stärka deras egen bild av vad som är okej för killar och tjejer. Något som kan kopplas till det som både Pär och Alice uttrycker. Även Maria är inne på föräldrarnas påverkan, tidigare på denna sida.

På avdelning orange framkom följande bild från pedagogerna huruvida sociala och/eller biologiska orsaker påverkar barnens förutsättningar.

Jag tror att det är både och. Jag tror man kan påverka väldigt mycket att om du är pojke. Då är det accepterat att pojkar röjer och så, det får man göra. Men flickorna ska liksom få reda upp. Fortfarande tror jag att det mycket sådant kvar, kanske inte inom jobbet här. Men ute i samhället.

Johanna

Gunilla påtalade både biologiska och sociala orsaker när hon lyfte fram sin åsikt i frågan:

Äh, jag vet inte. Jag tror på något sätt att det ligger i generna ändå alltså. Sen är det väl vi som föräldrar också, naturligtvis. Att man påverkar. Man ser det på många av föräldrarna att det ska vara det här grabbiga eller flickiga. Så jag är nog blandad i den här frågan.

Gunilla

På samma sätt som de övriga trodde Linda att bägge läger ligger bakom hur genus konstrueras. Dock går en övervikt till det sociala att urskiljas i Lindas svar:

Jättesvårt att svara på. Jag tror inte man kan skylla på det biologiska fullt ut, absolut inte. En liten del tror jag är det, sen är den största delen tror jag föräldrarna och en liten del förskolan.

Linda

Den bild som pedagogerna från avdelning orange delgav bottnar i att barn påverkas både av biologiska dvs. att det kön du föds till påverkar dina val av intressen samt hur du som person framställer dig och agerar. Samtidigt trodde alla tre att barn påverkas av vuxnas bemötande och andra sociala orsaker. De hade dock svårt att avgöra till hur stor del detta påverkar. Josefson (2005) skriver ”trots att man gjort experiment kan biologin inte förklara skillnader mellan tjejers och killars beteende och de olika förväntningar som finns på tjejer respektive killar” (s 6). Därmed finns det inga forskningsmässiga belägg för att barn har olika förutsättningar biologiskt sett utan forskning pekar på att det är sociala orsaker som; bemötande, förväntningar och förhållningssätt som påverkar barnen och deras uppfattning om vad som är tillåtet inom ramarna för deras kön.

6.2.2. SAMMANFATTNING & JÄMFÖRELSE

I likhet med Josefson (2005) som jag refererade till ovan skriver Ingemar Gens (2002) följande: ”Det finns egentligen ingenting biologiskt som föranleder dagens uppdelning. Kön är till allra största delen en social egenskap och en produkt av förväntan” (s 8). Även Henkel (2006) är inne på samma område då hon framhäver att flickors intresse för dockor inte beror på rosa dockgener, precis på samma sätt som killars intresse för bilar inte beror på blåa bilgener.

Jämför man dessa ord från forskare med hur pedagogerna på avdelning grön ser på genus och dess konstruktion så går det att urskilja vissa skillnader i pedagogernas uttalanden. Bland annat påtalar Maria och Alice en syn som till viss del kan härledas till att barn föds med olika förutsättningar och att miljön har en marginell påverkan på dem. Pär är den av de tre pedagogerna från avdelning grön som mest delar den dominerande synen som återfinns inom forskning och teori.

Pedagogerna på avdelning orange framställer en bild som bottnar i en slags dubbel syn. Dels tror de att föräldrarna och övriga samhället så som, t.ex. media och konsumtion påverkar. Här representerat av Lindas uttalande: ”En liten del tror jag är det, sen är den största delen tror jag föräldrarna och en liten del förskolan”. Dels finns en uppfattning som gör gällande att eventuella biologiska förklaringar skulle ligga till grund för olika beteenden. Sett ur Gunillas synvinkel bottnar det i att: ”Jag tror på något sätt att det ligger i generna ändå alltså. Sen är det väl vi som föräldrar också, naturligtvis”.

Pedagogerna på de bägge avdelningarna tror att barn påverkas och placeras in i fack utifrån både sociala orsaker som bemötande, förhållningssätt och de förväntningar som sätts på barnen och biologiska orsaker där pojkar och flickor har medfödda instinkter som gör gällande att de söker sig till mer traditionella intressen knutet till deras kön. Pojkar till bilar och aktiviteter med fysiska inslag och flickor till dockor och gymnastik, ridning osv.

Jag har tidigare hänvisat till Josefson (2005) och det hon skriver angående de biologiska kontra de sociala egenskaperna och hur dessa antas påverka oss människor. Författaren i fråga menar att biologiska orsaker inte kan användas för att påvisa skillnader mellan pojkar och flickor. Hon pekar också på att ”skillnader i beteenden, uppfattningar och förmågor är mycket större inom gruppen killar respektive tjejer än mellan könen” (s.6). Till sist framhäver hon att de flesta anser att förväntningar och förhållningssätt är det som, till största del, ligger bakom skillnader mellan pojkar och flickor.

6.3 PÅGÅENDE FILMPROJEKT

6.3.1. BAKGRUND OCH SYFTE

De bägge avdelningarna har och ska, med hjälp av varandra, filmat var och en av pedagogerna i olika situationer med barnen. Ett flertal av pedagogerna uttalar vid tiden för intervjuerna att själva filmandet inte genomförts i den takt som det från början var tänkt.

Syftet är att, genom att filma varandra i olika situationer, analysera sitt eget förhållningssätt gentemot barnen och eventuellt kartlägga skillnader i bemötande mellan pojkar och flickor. Filmandet i sig har skett över avdelningarna, däremot kommer själva analysarbetet att genomföras avdelning för avdelning.

Detta är ett första steg i ett genusarbete. Linda på avdelning orange svarar så här när jag undrar hur eventuella genusmål på förskolan ser ut och om de skiljer sig avdelningarna emellan?

Gemensamt på huset har vi. Vi har ju lagt fokus mer på att vi ska börja arbeta med genus och jämställdhet hos oss som vuxna. Att vi ska få mer klart hur vi tänker, kanske förändra något beteende som inte är önskvärt hos oss.

Linda

Denna hållning går som en röd tråd genom samtliga intervjuer. Samtliga påtalar att de är i början av ett arbete och vissa pedagoger påtalar ett ointresse för genus som ämne. I *Kvalitet i förskolan* (2005) framhävs det att ett arbete mot jämställdhet måste dras igång av de verksamma pedagogerna samt att just filmande är ett utmärkt verktyg för att upptäcka förhållningssätt och bemötandet gentemot barnen. Även genuspedagogen, som till viss del använts i detta projekt, anses vara en bra källa att vända sig till.

Att pedagogerna skulle göra skillnad i sitt bemötande av pojkar och flickor och att de eventuellt ger något av könen mer tid och uppmärksamhet tror ingen av dem på förhand. Samtidigt tycker alla att det ska bli intressant att analysera sitt eget förhållningssätt genom att titta på filmerna.

6.3.2. PLANERING & UPPFÖLJNING

När jag undrar hur arbetet uppkommit och hur uppföljning med t.ex. litteratur och föreläsningar diskuterats så skiljer sig svaren åt en del.

Vad gäller planeringen och själva uppkomsten av arbetet är min uppfattning att idén föddes genom ett så kallat APT (arbetsplatsträff) där genuspedagogen medverkade och, vad jag har förstått, påtalade filmning som ett bra verktyg för att upptäcka omedvetna förhållningssätt hos sig själv som pedagog. Detta är de flesta informanter överens om.

När, vi under intervjuerna, kommer in på en eventuell uppföljning utöver att titta och analysera det materialet som samlats in via filmandet, upplever jag att pedagogerna är klivna. Vissa påtalar att litteratur redan nu finns tillgänglig (att, på egen hand, bläddra i) samt att det inom arbetslaget diskuterats en eventuell läsning längre fram när analysarbetet lagt sig.

Till skillnad från ovanstående svar fanns de informanter som upplevde arbetet som en slags start på ett arbete, som i övrigt går väldigt segt. Att sedan följa upp med fler inslag än att se på och analysera filmerna verkade främmande. Bland annat uttrycker Gunilla följande tankar när

jag undrar om det finns planer på ett vidare uppföljningsarbete och om det förts diskussioner, alternativt planerats in att läsa litteratur, delta på föreläsningar eller liknande.

Nej, det är väl mer att man ska få en tankeställare tror jag. Och se om man verkligen gör någon skillnad.(...)
Jag vet inte om det är det som är tanken. Men detta är nog för att vi överhuvudtaget ska komma igång med genus, det är så segt att komma igång med det.

Gunilla

6.3.3. SAMMANFATTNING & JÄMFÖRELSE

Vad som, tydligt, går att urskilja från samtliga intervjuer är att själva arbetet är segt och trögstartat. Samtidigt tycker samtliga att det ska bli intressant att se sig själv och hur de agerar i samspelet med barnen, sett till hur mycket tid och uppmärksamhet som ges till pojkar respektive flickor och om bemötandet är olika ur samma synvinkel. Jag har tidigare refererat till *Kvalitet i förskolan* (2005) en publikation från skolverket som i relation till detta arbete menar att det är de vuxna som måste dra igång och driva ett jämställdhetsarbete och att filminspelningar med syftet att fånga de olika förhållningssätt som finns inom gruppen arbetslaget belyses och analyseras är ett användbart verktyg.

Tyvärr var filmandet, vid intervjuernas genomförande, på ett väldigt tidigt stadium och vad gäller frågor, angående den uppföljning som ska ske genom analys av materialet, så kunde informanterna inte ge svar om denna. Dock framhöll samtliga att de såg fram emot den och hade en bild av att den skulle vara nyttig, intressant och lärorik.

7. SLUTDISKUSSION

7.1 DISKUSSION OCH ANALYS

Syftet med undersökningen var att belysa ett antal pedagogers uppfattning och inställning till genus. Jag ville dessutom skapa mig en bild av hur de olika avdelningarna som ligger till grund för resultatdelen utför konkreta genusaktiviteter för att på så vis stävja traditionella könsroller, eller om de arbetar på ett annat sätt i strävan mot en i grund och botten jämställd verksamhet.

Vad jag kunnat urskilja genom de intervjuer jag genomfört är att de bägge avdelningarnas genusarbete ligger på en mer tillbakadragen nivå. Deras utgångspunkt är att värna om samtliga barns lika värde och att alla ska få delta i de lekar och aktiviteter de vill samt prova och utforska nya världar efter intresse och förmåga. På avdelning grön där barnen är mellan 3-6 år så ges en bild av att det jämställdhetsarbete de ska genomföra är en viktig del i verksamheten och därför försöker de att genomsyra vardagen med detta istället för att lyfta enstaka aktiviteter då och då. Förklaringen från avdelning orange där barnen är mellan 1-3 år skiljer sig lite då pedagogerna där menar att det på grund av barnens ålder är svårt att genomföra konkreta genusaktiviteter. Istället lägger de mycket fokus på avdelningens miljö och material samt hur de bemöter barnen under deras vistelse på förskolan.

Gemensamt för de bägge avdelningarna är att det finns ett uttalat ointresse för genus från pedagoger från såväl avdelning grön som orange. Ett ointresse som enligt min och forskares tolkning kan sätta käppar i hjulet för ett jämställdhetsarbete. Henkel (2006) pekar på fyra viktiga punkter när en verksamhet står inför ett jämställdhetsarbete. Punkterna handlar om att vilja förändra sig själv och verksamheten, att arbetslaget har en gemensam kunskapsgrund att ta stöd i och arbeta med, att roller fördelas tydligt och att rutiner och uppföljning är tydliga (s 31).

Jag upplever att det som Henkel pekar på med sina fyra punkter, är oerhört viktigt för hur ett jämställdhetsarbete som i det här fallet är på väg att starta genom det filmprojekt jag tidigare berättat om. För att kunna driva ett aktivt arbete krävs det enligt litteratur och forskning att samtliga ställer sig bakom arbetets olika delar och bidrar med ett aktivt och konstruktivt deltagande. Jag delar denna uppfattning och tror annars att det nog är lätt hänt att arbetet går alltför sakta framåt, något som många av pedagogerna uttrycker under intervjuernas gång. Man menar att arbetet med genus går ”segt” just på grund av ointresse och att ingen av pedagogerna har det riktiga intresset.

När jag under intervjuerna frågade om hur genus konstrueras så upplevde jag en kluven känsla hos de bägge arbetslagen. En bild av att både ett biologiskt och socialt arv ligger till grund för hur pojkar och flickor formas, dominerade de svar som gavs. Sett till den forskning och litteratur jag tidigare refererat till, säger den enligt bland annat Gens (2002) och Josefson (2005) att det till en väldigt stor del är förväntningar och omedvetna handlingar från vuxet håll som formar och styr in barnen i fack och det inte finns några biologiska förklaringar som skulle ligga till grund för de olikheter som idag finns mellan pojkar och flickor, kvinnor och män. Den bild som pedagogerna delger strider alltså till viss del mot vad forskning kommit fram till och vad som finns att ta del av i litteratur som behandlar genus som ämne.

Dock är samtliga pedagoger väldigt osäkra på hur stor del de olika arven spelar in och det finns tydliga exempel på när samtliga pedagoger lyfter fram uppväxtmiljö, bemötande, familj, kamrater och media som tänkbara påverkansfaktorer när det kommer till hur genus

konstrueras. En osäkerhet som jag kopplat till ett ointresse som uttrycks via en del av intervjuerna. Det är min uppfattning med stöd ur bl.a. Henkel (2006) och den första av hennes fyra punkter angående ett fungerande jämställdhetsarbete att samtliga inblandade pedagoger bör ha en genuin vilja att förändra och utveckla verksamheten men framför allt att utveckla sina egna föreställningar och förhållningssätt och skapa sig en bild av hur de omedvetna handlingar som utförs kan påverka barn och för den delen vuxna i negativ bemärkelse, sett ur en jämställdhetssynpunkt. Det är också viktigt att utvärdera såväl kollegors som sina egna eventuella snedsteg och handlingar som bidrar till en icke jämställd verksamhet.

Även Svaleryd (2003) behandlar samma sak då hon menar att jämställdhet till stor del handlar om kunskap. I takt med att du skapar djupare kunskap kring jämställdhet och hur dina personliga aktioner hjälper till att bevara de maktstrukturer som finns i vår vardag desto större chans är det att utveckling av sitt bemötande och förhållningssätt gentemot barnen förbättras.

Sammanfattningsvis handlar det, enligt mitt sätt att se och med stöd ur litteratur, om att komma fram till och följa en gemensam linje och hållning vad gäller bemötande och kommunikation med barnen på avdelningen. Att synliggöra sitt eget förhållningssätt och de förväntningar man ställer på barn och om dessa skiljer sig åt knutet till barnets kön. Det är dessutom viktigt att samtliga pedagoger medvetandegörs om eventuella handlingar som sker på ett omedvetet plan och synliggöra dessa. Det är också viktigt att undersöka ifall dessa eventuella handlingar bidrar till att upprätthålla strukturer i gruppen som bidrar till en icke jämställd verksamhet. Även förutfattade meningar likt de som Josefson (2005) presenterar på sitt schackbräde (se bilaga 2) över det som traditionellt uppfattats som typiskt manliga respektive kvinnliga intressen och egenskaper är viktigt att skaffa sig en uppfattning om.

Till sist är det viktigt att samtliga har en tydlig roll i arbetet samt att alla bidrar på med positiv anda och konstruktiva idéer som för arbetet framåt.

7.2 EVENTUELL VIDARE FORSKNING

Filmprojektet som just nu genomförs är ett första steg vad gäller att starta upp och belysa hur genusarbetet ser ut på den förskola som ligger till grund för uppsatsens resultatdel. Jag tycker därför att det hade varit intressant att följa pedagogerna på nära håll under en längre tid för att ta del av hur arbetet utvecklas och tar form och dels för att se huruvida inställningen till genus från pedagogerna förändras till det bättre. Som det framgått i resultatdelen finns det några pedagoger som uttalar ett ointresse för genus. Kanske gör ett mer medvetet arbete skillnad till denna inställning.

Efter att ha tagit del av forskning och litteratur inom ämnet genus, genuspedagogik och jämställdhet för att sedan relatera detta till de svar som de intervjuade pedagogerna angett så är det min övertygelse att en större medvetenhet och en gemensam grund att arbeta ifrån gynnar arbetslag som står inför en förändring och utveckling av verksamheten. I den berörda förskolans fall handlar det om att bli medvetna om sitt eget förhållningssätt och hur de bemöter och kommunicerar med barnen. Ett nog så viktigt steg för att kunna vidareutveckla ett aktivt jämställdhetsarbete.

8. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA

8.1 OTRYCKTA KÄLLOR

8.1.1. INTERVJUER

Sex intervjuer utförda under våren 2010 i området kring en större svensk stad med pedagoger på en förskola fördelat över två avdelningar. Intervjuerna finns i författarens ägo.

8.1.2. INTERNET

<http://www.gens.se/tittmyran.pdf>. Hämtat 2010-05-13.

Länsstyrelsen Västmanland. (2007). *Jämställd förskola och skola*.

www.jamstalldskola.se/vad-ar-jamstalldhet/genus-genusteori.shtml. Hämtat 10:43 2010-04-22.

8.2 TRYCKTA KÄLLOR

8.2.1. STYRDOKUMENT

Delegationen för jämställdhet i förskolan, SOU 2006:75 (2006). *Jämställd förskola - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. (tillgänglig elektroniskt:

<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/67288>).

DO. BEO. & Skolinspektionen. (2009). *Förebygga diskriminering och kränkande behandling i förskolan*. (tillgänglig elektroniskt: <http://www.do.se/sv/Material/Handledningar-och-verktyg---skolan/Forebygga-diskriminering-och-krankande-behandling-i-forskolan/>).

Lpfö98. 1998. Läroplan för förskola. Stockholm: Skolverket. (tillgänglig elektroniskt: www.skolverket.se/publikationer?id=1067).

Skollagen 1985:1100. 1985. Riksdagen (tillgänglig elektroniskt:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>).

Skolverket. (2005). *Kvalitet i förskolan: allmänna råd och kommentarer*. Skolverkets allmänna råd. (tillgänglig elektroniskt: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1397>).

8.2.2. UPPSATSER

Mboge, Mary. & Nilsson, Sara. (2007). *Genusmedvetenhet i förskolans och skolans vardag – en studie i att omvandla teoretisk kunskap till praktisk handling*. Göteborgs Universitet.

Adolfsson Freij, Cecilia. & Keskisärkkä, Katja. (2009). "Att en pojke kan leka med dockor, det är inte tokigt" – En kvalitativ intervjustudie av pedagogers uppfattningar om begreppet genus och genusmedvetenhet. Linköpings Universitet.

8.2.3. LITTERATURLISTA

Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. Wängnerud, Lena. (2007). *Metodpraktikan*. Vällingby: Norstedts Juridik AB

Fägerborg, E. (1999). Intervjuer. I L. Kaijser & M. Öhlander (Red.), *Etnologiskt fältarbete* (sid. 55-72). Lund: Studentlitteratur

Gens, Ingemar. (2002). *Från vagga till identitet*. Jönköping: Seminarium Utb. och Förl. AB

Henkel, Kristina. (2006). *En jämställd förskola*. Falun: Scandbook AB

Johansson, Bo. & Svedner, Per Olov. (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget.

John, Charlotta. & von Sabljar, Pamela. (2009). *Elfte steget – vägen dit*. Halmstad: Bulls Graphics

Josefson, Helena. (2005) *Genus – hur påverkar det dig?*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Mark, Eva. (2007). *Jämställdhetsarbetets teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svaleryd, Kajsa. (2003). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber

Wahlström, Kajsa. (2003). *Flickor, pojkar och pedagoger: jämställdhetspedagogik i praktiken*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio AB

8.3 BILAGOR

BILAGA 1

Intervjumall

Inledning

Hur gammal är du? Hur länge har du arbetat inom förskolan?

Vilken typ av utbildning har du? Förskollärare eller barnskötare?

Ingick det, i din utbildning, genus i någon form?

Har du fortbildat dig inom genus under ditt yrkesliv? Kommit i kontakt med det på annat sätt?

Arbetsplatsen

Vilken storlek har gruppen på din avdelning?

Finns det några mål knutna till genus här på avdelningen? Gemensamt för hela förskolan?

Finns det en likabehandlingsplan? Hur ser denna ut? Hur används den i praktiken?

Styrdokument och egna uppfattningar/tankar/ställningstaganden

I Lpfö98 står följande: Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller”.

Genomför ni några speciella aktiviteter för att motverka/stävja traditionella könsroller?

Hur följs de upp? Används några speciella material? Litteratur, leksaker osv. Hur hämtar du inspiration?

Vad är en stereotyp könsroll för dig? Hur ser medias, familjens, konsumtionens, hur ser idolors roll ut i detta?

Professionell vs. Privat roll? Känner du att du har samma inställning till genus på arbetet som i det privata livet?

Hur tror du att genus konstrueras/skapas?

Finns det typiska flick- resp. pojkaker/aktiviteter osv.? Vad beror detta på?

Hur upplever du att flickor resp. pojkar bemöts här på förskolan?

Gör du/de övriga pedagogerna gör skillnad mellan könen? Ord, ton, bemötande?

Tycker du att åldern på barnen avgör hur viktigt det är att arbeta med genus?

Hur upplever du att barnen leker? Finns det skillnader mellan pojkars och flickors lek? Är eventuella skillnader viktiga att uppmärksamma och diskutera? Tar pojkarna mer plats än flickorna?

Finns det något samarbete med föräldrar? För att få igång deras tankar och intresse? Hur upplever du att föräldrarna ställer sig till ett eventuellt arbete med genus? Finns det motstånd? Om ja, är detta ett hinder för er del?

Projektet ur genusperspektiv

Ni har nyligen filmat varandra ur ett genusperspektiv, kan du berätta mer om det?

Vad har ni, gemensamt inom arbetslaget, upptäckt?

Vad har du själv lärt dig? Om dig själv, samt om de övriga kollegorna?

Vad har arbetet lett till? Vad kommer det att leda till?

Hur uppkom projektet/arbetet? Någonting gemensamt innan arbetet drog igång, föreläsningar, litteratur osv.?

BILAGA 2

Bilden är hämtad ur Helena Josefsons (2005) bok *Genus – hur påverkar det dig?*

GENUS

intuition	logisk	osäker	bra lokal- sinne	inkänn- ande	teknisk	mjuk	principfast
auktoritär	gråta	krigare	ta hand om	hävda din rätt	trösta	dejta och betala	krama sin kompis
ha kjol	köra snabbt	vara varm	släss	vara rar	tuff	laga mat	självsäker
boxas	gilla blommor	praktisk	fnittra	ha slips	noppa ögon- brynen	bygga mus- kler	söt
barnkär	gilla spänning	duka vackert	ha sex med många	banta	tävla	gå i hög- klackat	själv- ständig
aggressiv	omtänk- sam	ta initiativ	ha nagel- lack	bära kniv	visa känslor	bygga saker	tvivla på sig själv
sentimen- tal	ta för sig	visa omsorg	spotta	empatisk	rapa	ha en bästis	vara en hjälte
påhittig	använda mascara	bestämma	krav på att vara snygg	aktiv	pluta med läpparna	makt och status	prata problem

Vit färg: Vad vi ofta uppfattar som "manliga" egenskaper/aktiviteter.
Svart färg: Vad vi ofta uppfattar som "kvinnliga" egenskaper/aktiviteter.